

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

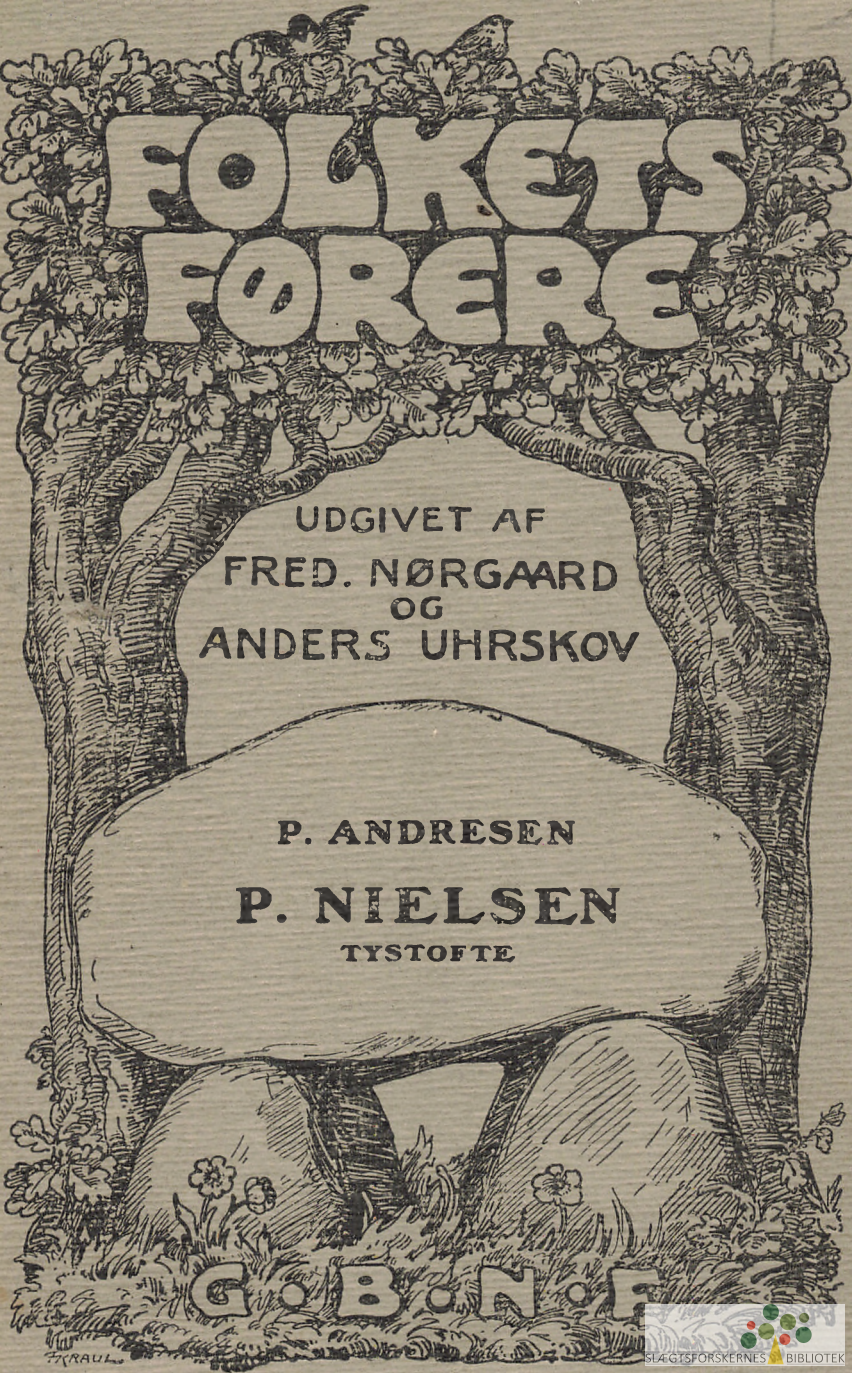
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FOLKETS FØRERE

UDGIVET AF
FRED. NØRGAARD
OG
ANDERS UHRSKOV

P. ANDRESEN
P. NIELSEN
TYSTOFTE

G. B. N. F.

J. Nielsen

FOLKETS FØRERE

P. N I E L S E N

TYSTOFTE

A F

P. ANDRESEN,
HØJSKOLEFORSTANDER

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
KJØBENHAVN OG KRISTIANIA
MDCCCXVII

*UDGIVET AF FRED. NØRGAARD
OG ANDERS UHRSKOV*

INDLEDNING

DE Mænd, som efter 1864 førte Landbruget frem, meldte sig Tid efter anden, og det blev snart en stor Skare: Tesdorpf, Segelcke, Fjord, Jessen, Dalgas, la Cour og mange andre, og imellem dem indtager P. Nielsen en fremskudt Plads. Han havde ligesom Dalgas og Fjord fat ved den brede Ende. Det var Planteavlens, han bar paa sine stærke Skuldre. Og hans Arbejds metode var den samme som Docent Fjords: nøje at forbinde videnskabelig Undersøgelse med Praksis.

Ved videnskabeligt Arbejde forstod han, at man gennem Forsøg og ved ihærdigt, nøjagtigt Studium maatte se at naa ind til en Sags Kærne for at faa fuld Klarhed over de Spørgsmaal, man ønskede besvarede. Derimod havde han ikke særlig store Tanker om, hvad selv en dygtig Fagmand mulig kunde gætte sig til. Selv var han paa dette Omraade yderst forsigtig og mente med Rette, at man maa være varsom med at udgive noget, som ikke er tilstrækkeligt bevist og afklaret, da Tilliden til den videnskabelige Undersøgelse undergraves, naar Folk hvert Øjeblik skal skifte Mening om samme naturvidenskabelige Spørgsmaal.

P. Nielsen, den fattige slesvigske Hyrdedreng, har indlagt sig stor Fortjeneste af det moderne danske Landbrug. Det er den rastløse Energi, som i P. Nielsen tropper op for at gøre Landet frodigt og rigt, saa det grønne Græs og gule Korn kunde blive et veltalende Eksempel paa, at han ikke havde arbejdet forgæves.

SLÆGT OG HJEMEGN

Om hans Slægt er der ikke meget at fortælle. Fattige Folk har ofte liden Slægtstradition.

P. Nielsen nedstammer, saa vidt man kan se, fra Sønder-

Omme Sogn i Midtjylland. Hans Oldefader hed Christen Gregersen og var vistnok gift med Anne Nielsdatter fra Brande. Christen Gregersen ejede Gaarden Hvelplund. Ensomt og øde maa det have været at bo i dette Sogn; ti 1801 levede her kun 474 Mennesker paa 28,000 Td. Land og fyrretyve Aar efter var der kun kommen halvfjerdsindstyre Mand til. Om Slægtskabsforbindelse med P. Nielsen lever der nu næppe noget Minde mere i Sønder-Omme.

Hans Bedstefader hed Niels Christensen Hvelplund. Han vandrede hjemmefra Syd paa gennem Hedesognene Grindsted, Hejnsvig, Vorbasse til Lindknud. Det var nogle Aar, før Stavnsbaandet blev løst. Var der ensomt og øde i Sønder-Omme, var det ikke mindre Tilfældet i Lindknud. Her groede Lyngen vidt og bredt i det højtliggende, sandede 16,000 Td. Land store Sogn. 1801 boede her kun 287 Mennesker, og endnu fyrrer Aar efter var Antallet kun gaaet op til 490.

1787 lader Gaardejer Morten Pedersen i Klelund i Lindknud Sogn tinglæse et Skøde, ved hvilket han overdrager sin Gaard til sin Svigersøn, Niels Christensen Hvelplund, og Hustru, Abalone Mortensdatter. Gaarden, som Niels Hvelplund giftede sig ind i, er en meget tør og mager Hedegaard, som har voldt sine Ejere stort Besvær.

I denne fattige Hedegaard boede Niels Hvelplund, og her voksede efterhaanden en stor Børneflokk op, ialt 14, om ikke flere. Skønt baade smaa og store maatte slide haardt for Brødet, blev det dem alligevel saa karrigt tilmaalt, at der maatte søges anden Udvej. 1801 frasælger han en mindre Parcel, som overtages af en Smed, og et Par Aar efter maa han afstaa selve Gaarden. Han forbeholder sig imidlertid en Parcel og bygger her Gaarden Raabjerg „midt paa den sorte Hede“. Nu er Raabjerg delt i to Gaarde, som efter Lindknudforhold er ret gode Ejendomme; men den Gang, Niels Hvelplund flyttede derud, var det kun „et Sted til et Par Køer“. Raabjerg ligger en halv Mil nordvest for Klelund By og har i sin Tid været et meget afsides liggende Sted. Indtil Hovborg Kirke blev indviet 1896, havde Beboerne paa Raabjerg $1\frac{1}{4}$ Mil til Lindknud Kirke og ligeledes meget langt til nærmeste Naboer. Her paa dette øde Sted flyttede han ud med sin store Familie. Rimeligvis har han

havt Gæld med sig; ti han kunde heller ikke klare sig her. Lyngen var stærkere end Raabjerg-Familien, og tilsidst stod Fattigdommen og Nøden i hver en Krog. Præsten Balthazar Christensen, en nidkær Embedsmand, „sin Menigheds faderligsindede Ven og Velgører“, kunde ikke hjælpe i dette Tilfælde, og Niels Hvelplund maatte atter forlade sin Ejendom. 1820 sælger han Gaarden til et Konsortium med Niels Villumsen paa Hulvadgaard i Spidsen. Konsortiet har rimeligvis bestaaet af hans Kreditorer, som paa den Maade har søgt at faa deres Tilgodehavende uden at gribe til den mere køstbare Falliterklæring.

Dette er i Korthed en tragisk Fortælling om en Hedebonde, som slider og slæber for Brødet og strider imod Fattigdom og Nød; men rundt om gror Lyngen om Kap med hans Kreditorer. Han havde ingen Kapital, ingen særlig Dygtighed, og han savnede Mod til at opgive en uholdbar Stilling, medens noget endnu kunde reddes; men han søger længst mulig at holde sig oven Vande, indtil den bitre Nød en skønne Dag driver ham ud i Lyngen.

Da siger Slægtstraditionen, at Raabjergfamilien samledes paa Heden for at tage Afsked med hverandre. Megen Glæde havde de ikke havt sammen, dertil havde Livet været for svært og Forholdene for haarde; men nu, da alt var opløst, syntes Afskeden alligevel bitter nok. De var alle iført deres daglige Tøj og havde næppe saa meget som en Bylt Klæder under Armen. Moderen græd meget; ti flere af hendes Pigebørn var saa yderlig fattige paa Tøj, at hun var bange for, at Dørene ikke vilde aabne sig for dem, selv om de kom som Tiggersker. De holdt sig en kort Stund sammen, tog Afsked og skiltes. Hvor de to gamle blev af, vides ikke, og efterhaanden, som Aarene gik, vidste den store Flok Søskende ikke af hinanden at sige.

En af Niels Hvelplunds Sønner, Morten Nielsen Klelund, født 1. Avgust 1797, havde tjent hos fremmede fra lille Dreng af; men nu, da Hjemmet helt blev opløst, drog han Syd paa ned over Foldingbro ad Gram til ind i det slesvigske. Han tjente sig frem og var snart her og snart der, indtil han havnede i Vonsbæk ved Haderslev. Her blev han til sin Død, og det er denne Mand, som bliver Fader til Statskonsulent P. Nielsen.

Morten Nielsen Klelund skal, som ganske ung, have været en saare fritalende, munter og flink ung Mand, der drømte om en langt større Fremtid end den, der blev ham til Del; men Vandringen fra Lindknud Kirke Syd paa forandrede ham: han blev stille, rolig og mere indadvendt; og han forsonede sig med sin Skæbne; naar han blot kunde leve roligt af sine Hænders Arbejde, saa forlangte han nu ikke mere. Han var en god Mand og altid elskværdig. Hans Væsen var noget stilfærdigt, men i alle Dele tilforladeligt, og det Arbejde, han paatog sig, udførte han med stor Omhyggelighed og Skønsomhed. Hans retskafne Karakter og trofaste Sindelag mindes af hans Jævnaldrende. I Vonsbæk synes man kun at have gode Lovord for den fremmede Arbejdsmand, som slog sig ned imellem dem. Selv følte han sig hjemme i Vonsbæk, og han fik efterhaanden tre af sine Søstre til samme Egn; en af dem giftede sig med Skoleholderen i Abkær og blev Moder til den nu afdøde bornholmske Lærer og Botaniker Bergstedt.

1824 giftede Morten Klelund sig med Anne Marie Thuesen, en Husmandsdatter fra Landsbyen Ørby i Vonsbæk Sogn. Hun var en begavet og intelligent Kvinde. Hun var altid i Arbejde, rastløs og energisk. Hendes Flid skaffede hende megen Agtelse. „Her vil jeg arbejde, hisset vil jeg hvile“, hørte man hende ofte sige. Hun arbejdede for fremmede, var meget sparsommelig og kunde med ganske faa Midler gøre Hjemmet hyggeligt. Hendes religiøse Sindelag var ægte, og dybt kristelig grebet, som hun var, førte hun sine Børn frem ad den Vej. Hun lærte dem at bede højt hver Aften og syngte en Salme. Hun var paavirket af Præsten C. C. Boißen i Vonsbæk, en Broder til den bekendte grundtvigske Præst „Budstikke-Bojsen“. I 24 Aar overlevede hun sin Mand og boede i en Aarrække hos Sønnen P. Nielsen i Ørslev; men pludselig fik hun Hjemvé, hun vilde dø i Ørby og begravnes paa Vonsbæk Kirkegaard ved Siden af sin Mand. Hun var en dyb Natur, en energisk Arbejder, let til Smil og let til Taarer. Saaledes var hans Moder.

Det var et Par stræbsomme og kvikke Folk, som holdt Bryllup i Ørby 1824. Han gik paa Arbejde hver Dag, saa længe han levede. Om Aftenen bandt han „Hoser“ og karte Uld eller læste højt af de Bøger, som han kunde faa at laane enten i Skolens Bibliothek eller hos Private. Bibelen

blev især meget brugt, den ejede de nemlig selv. De boede i en lille Lejlighed i et Bindingsværkshus midt i Byen, og her fødtes der Arbejdsmanden to Sønner, hvoraf den yngste er Statskonsulent P. Nielsen, født i Ørby i Vonsbæk Sogn den 28. Juli 1829 og døbt hjemme to Dage efter, da han syntes noget svag, og man var bange for et stærkt lidende Præg, som laa over hans Aasyn.

Da Morten Nielsen Klelund havde boet i Ørby nogle faa Aar, lejede han et Hus med Have i Landsbyen Bæk i samme Sogn, og her blev han boende alle sine Dage. Her fødtes der Arbejdsmanden endnu to Børn, hvoraf en Datter udvandrede til Amerika.

Haderslev Østeramt er rigt og frodigt. Længst imod Øst er det et dejligt Kornland, hvor Hveden staar ret og strunk ud over de brede Marker. Det er det Land, som Egnens Digter synger om:

„Du skønne Land med Dal og Bakker fagre,
med grønne Enge og med gyldne Agre;
med Kløfterne, hvor Bækken
sig gennem Krattet snor,
og langs med Vejen Hækken,
hvor Fugleskaren boer.“ —

Jorden er rig, en Mængde levende Hegn krydser hverandre i alle Retninger. Man ser mange Skove og fængsles især af Lillebæltsfladen med Øerne og Holmene i Havet og Fyns høje Kyst med Skovene ved Wedellsborg. Her findes endnu mange Bøndergaarde i deres oprindelige Skikkelse, de saakaldte „Bulhuse“. Man kan ikke gaa gennem Ørby, uden at man i høj Grad bliver fængslet af disse ældgamle Gaarde, opførte af svære Egeplanker med fremspringende Bjælkehoveder, Aarstal og Indskrifter. Alt dette svære Tømmer, den mægtige Soliditet og det mystiske Halvmørke, som ruger inde i dem, fører Tankerne langt tilbage i Tiden.

I Nielsens Barndom, før Stuehusene ved Gaardene blev fornyede, maa Ørby have gjort et endnu mere malerisk og oprindeligt Indtryk.

Indbyggerne er en god dansk Befolkning.

Den rige Natur derhjemme elskede Nielsen fra Barnsben, og Folkene i Vonsbæk stod altid hans Hjærte nærmest. Han blev egentlig aldrig færdig med at længes tilbage til sin Hjemegn. Naar han skriver hjem, gaar der ligesom et Suk igennem hans Breve: „Gud give, min Tid vilde tillade mig at rejse noget oftere til min kære Hjemegn. Der er intet mit Hjærte vederkvæges bedre ved end en Tur hjem til Vonsbæk“. Nielsen kom selv til at bo i en lignende Egn som den, han var opfødt i; men den kunde ikke erstatte Vonsbæk, Strandsognet ved Lillebælt, hvor han havde drømt sine lyse Drømme, tænkt sine første Tanker og bedt sine første Bønner. Barndoms- og Ungdoms-Erindringerne Rigdom og Mangfoldighed bevarede han alle sine Dage, og her havde Vonsbæk og dets Beboere den største Plads i hans Hjærte.

BARNDOM OG UNGDOM

Nielsen gik i Skole i Bæk. Skolelæreren hed Jensen og var en ganske duelig Mand, især i Realfagene. Nielsen var meget lærenem, og den Smule, han skulde lære i Skolen, var snart naaet. Han vilde gerne hjælpe de andre Børn i Regning, i hvilket Fag han selv mente at være dygtig. Da han gik ud af Skolen, kunde han regne og skrive, men heller ikke stort mere. Det eneste, han var hjemme i, var Bibelen; men den Kundskab havde han faaet hjemme. Han lærte ikke meget i Skolen; derimod fik han mere ud af sit eget Fritidsarbejde og af at iagttage Livet omkring sig. Hans Skoletid frembyder ingen Interesse.

Som Dreng var han en god Kammerat. Altid paa Færde, altid opfindsom, livlig, munter og snarraadig. Hvor han var med, gik Legen i brede Bølger gennem By og Have. Han var selvskreven Anfører. De legede Soldat, og Nielsen var General og lavede Træsabler og Bøsser til hele Regimentet. Han og et Par andre Drengene klampede Træsko for at tjene saa mange Penge, at man kunde faa en rigtig Tromme og et Klaphorn. Stor var Glæden, da de Øverstkommanderende kunde spadsere til Haderslev og gøre Indkøbet. Eksersitsen gik med Liv og Lyst, og „lange Marschture giver stærke

Ben“, sagde Generalen. De Vonsbæk Borgere stod ved Porte og Havediger og saa paa det kvikke Mandskab, og Byens Hunde dannede stundom et Kompagni for sig selv og var ofte saa nærgaaende, at Kommandanten maatte lade hele Regimentet gøre Udfald. Da Hæren var vel opøvet og udrustet, iværksattes et Felttog imod Drengene i Nabosognet Aastrup; men i sidste Øjeblik blev det forpurret, da man frygtede for, at der skulde komme for megen Alvor i Legen, naar Nielsen skulde være Anfører.

Nielsen anlagde en stor Teglovn i et Dige og var selv Ingeniør, Teglmester og Brænder. Han vaagede mange Nætter for at holde Ilden vedlige under Stenene. Han sang med sin maadelige Stemme for Byens Børn, fortalte oplevede og digtede Historier. Og naar alt var gennemgaaet, og alle Lege prøvede, fandt han paa helt nye Ideer. Saaledes lavede han en Gang en Karrusel af Bagdelen af en Vogn, som stillede saaledes, at Hjulene laa vandret. Det nederste Hul gjordes fast, og paa det øverste lagdes en Brandstige. Herpaa sad Børnene, mens Nielsen og de større Drengesatte Stigen i Gang. Nielsen og et Par Kammerater huggede en Træfigur med løstsiddende Hoved og desuden et Par store Træsabler. Naar Stigen nu suste rundt, hørte det til de store Heltegeringer at staa oprejst og hugge Hovedet af Trækæmpen. Det indbragte fri Kørsel og megen Berømmelse.

Naar han legede med Byens Børn, gik det med Liv og Lyst, og meget af den Snarraadighed, det snilde i Vendingen, Hurtigheden, det sikre Haandelag og det skarpe Øje, som han er berømt for, har han tilkæmpet sig og opøvet paa Legepladsen. Han havde ellers ikke megen Tid: der skulde ogsaa bestilles noget nyttigt, og nogen Tid til Læsning var ham en Nødvendighed. Men naar det hele var forbi, og han ud paa Aftenen kom ind i den lille varme og lyse Stue, hvor Faderen læste højt med stille Alvor, og hvor den flittige Kone lod Hjulet snurre, da blev han saa forunderlig fredelig stemt, da lagde Arnens Poesi sig nær til hans Hjærte, og da blev han den Hjemmets Mand, saaledes som han er kendt. Ikke mange Mænd hyggede saa meget om Hjemmet baade ude og inde som han; endnu færre fyldte saa meget i Hjemmet som han. Han var altid glad, naar han fra en Rejse kunde komme en halv Dag eller blot nogle faa Timer før hjem end bestemt.

Hans Barndomshjem, saa lille og tarveligt som det var, stod altid i en egen Straaleglans for ham.

En Ting var der dog, som han mindedes med en vis Smerte. Der udviklede sig hos ham — endog i en meget tidlig Alder — en stærk Æresfølelse, og han følte det derfor som en stor Krænkelser, naar hans Moder gav ham Mælkekrukken og bad ham gaa over i en af Gaardene og tigge en Krukke Mælk. Han vaandede sig som en Orm og bed Tænderne sammen; men han tog dog Krukken og gik, fordi han vidste, at det var nødvendigt. Han lod sig aldrig mærke med, hvor dybt det krænkede ham, dertil var han meget for klog. Siden den Tid var Tiggerkrukken under en hvilken som helst Form hans Rædsel.

Da han var 10 Aar gammel, maatte han ud at tjene om Sommeren som Vogterdreng. Det er den gamle Historie om „den lille Hyrdedreng“ om igen. Han er jo nu en historisk Skikkelse i den danske Litteratur. Det ensomme, men sorgløse Liv under aaben Himmel en lang Sommer igennem styrker baade Sjæl og Legeme. Kvægets Røgt er snart gjort, Fritiden er lang, Adspredelserne faa og fattige. Den lille Hyrdedreng maa se at være opfindsom. Der kan bygges Huse af Sten og Grene, skæres Fløjter, tændes Baal, steges Kartofler o. s. v. Men dette frie Liv har ogsaa mange ensomme Timer. Især om Søndagen, naar alle andre er fri, naar Kirkeklokken ringer, naar festklædte Folk kører ud, og Børnene støjer i Byen — da gribes den lille Fyr af Vemod.

Nielsen blev konfirmeret Palmesøndag 1845 af Præsten Carl Christian Boisen.

Konfirmationen betød for Nielsen noget meget afgørende. Nu maatte han helt hjemme fra og for bestandig sige Farvel til det lille Hjem i Bæk. Han vidste meget godt, at en fattig Mands Dreng efter Konfirmationen kun faar med sit Hjem at gøre en enkelt Søndag Eftermiddag, naar han kommer hjem til sin Moder med en Bylt Tøj, som trænger til at efterses. Det gjorde ham ondt, at det var sidste Vinter, han var hjemme; men Barndomshjemmet var hans lyseste Erindring. Her havde han lært at være nøjsom og flittig, lært, at de seks Dage er Arbejdsdage, den syvende Hviledag, her lærte han at bede, og her følte han tidlig Livets Alvor, men ogsaa Hjemmets Fred og Hygge.

En tung Byrde bar han paa i mange — ja, i over 10 Aar, uden at det var muligt at komme til nogen Ende med Sagen. Han vilde læse og gaa Præstevejen; men hvorfra skulde Hjælpen komme? Hver Gang Lysten steg stærkt op i ham, tog han det Forsæt at tale med sine Forældre derom; men naar han traadte ind i den lille Stue, maatte han sige til sig selv: Det er haabløst, det vil kun gøre mine Forældre urolige for min Fremtid.

Han tog Plads som Tjenestekarl. 1846 tjente han hos Gaardejer Peter Rasmussen i Aastrup, Nabosogn til Vonsbæk. P. Rasmussen var en flittig Mand, der delte sin Tid mellem Marken og Huggehuset. Han forlangte meget af sig selv, men ogsaa meget af andre. Nielsen maatte slide haardt. Om Søndagen, naar han kom hjem, klagede han sig; men Moderen, der selv var en Arbejdskraft, sagde til ham, at han hellere maatte tie med det; ti hun syntes, det var saare ilde, om det skulde siges om hendes Søn, at han var „en sølle Stakkel“. P. Rasmussen var ofte meget tavs; men naar han oplod Munden og sagde et Ord, kom det sædvanlig meget rettidigt. Saaledes kunde Nielsen ikke glemme, at han en Gang i et meget belejligt Øjeblik raabte til ham: „Ikke snakke under Arbejdet!“, eller en anden Gang, da Nielsen kom kørende i dybe filosofiske Tanker med Tømmen hængende ned mellem Hestene, saa den næsten slæbte paa Gaden: „Hold godt ved Tømmen, Peter!“ Saaданne Ord fik en afgørende Betydning for ham, fordi de faldt rettidigt og derfor ramte.

1847 tjente han hos Gaardejer Jørgen Skøtt i samme By. Det var en større Gaard med flere Folk, og der var ikke nær saa meget at bestille. Fritiden blev her anvendt til Læsning af de Bøger, som fandtes i Gaarden eller kunde laanes i Byen. Af Landvæsen lærte han paa disse to Gaarde intet ud over, hvad der var hver Mand bekendt i de Dage.

1848 fik Nielsen Plads hos Vognmand H. Jensen i Haderslev. Jensen drev foruden en stor Vognmandsforretning ogsaa et Avlsbrug, og det var Meningen, at Nielsen skulde passe Jorden; men han maatte dog ogsaa være villig til at køre Vognmandskørsel, hvis det gjordes nødvendigt. Nielsen var kun ganske ung, da han kom dertil; men han havde saa godt et Lov paa sig, at Jensen ikke havde nogen Betænkelighed

ved at tage ham i sin Tjeneste. Han blev heller ikke skuffet. Det varede ikke ret længe, før Nielsen passede Jorden omtrent paa egen Haand, som en Slags Bestyrer, og efterhaanden, som Tiden gik, kom Jensen og Hustru til at nære stor Venskab for den unge Mand fra Vonsbæk. Han var saa elskværdig, og den Paalidelighed og Omtanke, som han lagde for Dagen i Arbejdet, gjorde, at han blev betroet enhver Opgave, selv den allervanskeligste. Som Landmand vilde Nielsen være først færdig med at pløje, saae, tærskte o. s. v., og han sled derfor haardt for at faa denne Ærgerrighed tilfredsstillet. Som Kusk kørte han ofte med Dr. Carstens i Lægepraksis, og denne lagde Mærke til, at hans Kusk altid havde Bøger med i Vognen, som han læste i, naar de holdt stille. Dr. Carstens opfordrede ham til at fortsætte sin Læsning, og han laante ham mange Bøger.

Det var saare bevægede Aar, han var i Haderslev, hele Trearskrigen igennem. Han oplevede meget, som han altid bevarede i Erindringen. Saaledes fik han Lejlighed til at høre flere af de bekendte danske Førere imellem Bønderne, f. Eks. Laurits Skau, ligesom han ogsaa havde hørt et Par af de mere bekendte slesvig-holstenske Politikere. I Krigens Tid gjorde han Ægtkørsel Syd paa langt ned i Slesvig, Nord paa til Fredericia og Vest paa helt ud ad Tønder og Ribe til. Han var i Kolding den 20. April 1849 og saa Granater springe i Gaderne. Paa Ægtkørsel og Vognmandskørsel maatte han ofte køre milelangt i Skridtgang, og der blev da god Tid til at læse. Han førte altid Bøger med sig. Hjemme i Haderslev brugte han Fritiden til Læsning, og om Aftenen sad han i Jensens hyggelige Dagligstue og syslede med Bøgerne, eller han drømte om, at han vilde føle sig lykkelig den Dag, han selv kunde faa saadan et Hjem som Jensens, eller ogsaa skrev han Digte, som han læste højt for sin Madmoder og Husbond. Han blev her i fire Aar, var godt tilfreds, savnede intet og tjente udmærket.

Fra 1852—54 var Nielsen Soldat og laa i København som Artillerist. Turen over Øerne var uforglemmelig. De mange historiske Byer: Odense, Sorø, Ringsted o. s. v. satte hans Fantasi i stærk Bevægelse. Han var glad ved at ligge i København, især fordi han skulde være der i to Aar; ti, som

han sagde : „Jeg skal nok selv sørge for, at Tiden ikke bliver spildt.“

I Begyndelsen brugte han hele Fritiden til at læse i, senere var det Kunstsamlingerne, som optog ham. Han fandt mange Bøger, som han ikke kendte, og han læste tidlig og sent, endog paa Vagt havde han et lille Hæfte under Vaabenfrakken, det tog han frem, naar Vagttjenesten var let. Paa Musæerne var han ofte, især paa „National-Musæet“. Her lagde man Mærke til ham, og en af Musæets Embedsmænd tilbragte mange Timer med at vise ham omkring fra Skab til Skab. Hans Kammerater fik sendt hjemme fra baade Madvarer og Penge. Nielsen fik ingen af Delene, og dog havde han lidt med hjem af sin Soldaterløn. Han var i København i Kolera-Aaret og fik flere Gange Lejlighed til at vise sit Mod og sin Frygtløshed. Det skete ofte, at Folk pludselig, bedst som de gik paa Gaden, fik ligesom et haardt Jag gennem Underlivet og begyndte at klage sig. Folk plejede da at flygte over Hals og Hoved, kun ikke Nielsen, han gik ganske rolig hen og tog dem under Armen og fulgte dem hjem. Ved en saadan Lejlighed blev han selv smittet; men Tilfældet var mærkeligt nok meget let, og han kom snart over det.

Nielsen opdagede, medens han var i København, at hans Læsning var altfor spredt og derfor lidet befrugtende. Han forstod, at hvis han vilde have en mere grundig Indsigt i Historie og Naturfagene, maatte han begynde sin Læsning forfra og gaa „kronologisk“ frem. Han henvendte sig derfor til Landhusholdningsselskabet, og Gehejmekonferentsraad Collin tog sig af ham og sørgede for, at han fik Bøger fra Selskabets Bogsamling. Paa den Maade fik han begyndt paa et grundigt og mere planlagt Selvstudium; men det varede kun kort, Soldatertiden var forbi, og Nielsen styrede sine Fjed hjemad til Haderslev, hvor han havde sikret sig en Plads som Staldkarl paa Mørks Hotel.

Under hans Ophold i København vaagnede Lysten til at læse med fornyet Kraft. Han søgte flere Gange at rejse et Laan; men det lykkedes ikke. Han var meget urolig og bekymret for Fremtiden, lod Tanken om at blive Præst fare og vilde nu være Skolelærer, men Afgørelsen maatte snart tages; ti han var 26 Aar gammel. Mange Nattetimer laa han

i sin Seng og græd og bad til Gud i stærke Ord, at han vilde give ham en sikker indre Forvisning om, at Lærervejen var den rette. Men Uge gik efter Uge, ja Maaneder med, og det blev ikke anderledes. Da kom Afgørelsen uventet en sen Efteraars-Aften, og Nielsen betragtede det selv som en Guds Førelse.

En Søndag, fortalte Nielsen mange Aar efter til Rigsdagsmand Hanssen Nørremølle, fik han i Haderslev Besøg af sin Broder Knud, som den Gang tjente i Hoptrup. Da Vejret var smukt, fulgte P. Nielsen ham om Aftenen paa Vej helt tilbage til Hoptrup. Her mødte de to unge Mennesker, som kom fra den modsatte Side, den ene af dem skulde til Haderslev, den anden var kun gaaet med ham paa Vej. Begge Par talte lidt sammen og skiltes derpaa, og P. Nielsen gik tilbage til Haderslev med den ham ubekendte Mand. De gjorde gensidig Rede for, hvem de var, og da Nielsens Ledsager fortalte, at han gik paa Latinskolen i Haderslev og tænkte paa at blive Præst en Gang, kom Nielsen til at ytre, at han ogsaa havde haft stor Lyst til at læse; men det kunde ikke blive til noget, — før var han for fattig, nu var han for gammel. Dette gjorde hans Ledsager ivrig. Det var slet ikke for sent for Nielsen at læse endnu, mente han, og saa fremførte han sig selv som Bevis. Han var bondefødt og havde ligeledes i sin første Ungdom arbejdet som Karl paa sin Faders Gaard. Da han derefter bestemte sig til at læse, var han taget til Jelling Seminarium, hvor han i forholdsvis kort Tid havde taget Skolelærer-Eksamen. Lærergerningen tilfredsstillede ham imidlertid ikke, og nu gik han derfor videre. Og saa gjorde han i det enkelte helt nøje Rede for Opholdet paa Seminariet. Han mente, at Nielsen, naar han var flittig, vilde kunne tage Eksamen efter et Aars Forberedelse, udregnede nøje, hvad det vilde koste og gav Anvisning paa, hvordan han burde indrette sig, hos hvem han skulde bo i Jelling, og hvorledes han praktisk skulde tage fat paa Arbejdet. Alt under Forudsætning af, at han endnu samme Efteraar tog paa Seminariet.

Nielsen sagde ikke meget, men lagde nøje Mærke til alt. Det gjorde især Indtryk paa ham, at hans Ledsager talte af egen Erfaring. Da de kom til Haderslev, gik de to unge Mænd hver til sin Side. Senere har de efter Nielsens eget Sigende

ikke set hinanden. Hans Ledsager var Pastor Michaelsen, Præst i Rødding og senere i Mjolden i Vest-Slesvig.

Da Nielsen den Aften kom hjem i Karlekamret, kunde han ikke sove. De gamle Tanker kom igen med ny Magt. Han gik oppe det meste af Natten; men om Morgenens havde han taget sin Beslutning.

Mødet med Michaelsen var afgørende, han sagde sin Plads op, og Pengene blev, mærkeligt nok, straks bragt til Veje. Hans Broder, Knud, laante ham godt 250 Kr., og hans Morbroder, Husmand Thuesen i Ørby, laante ham omtrent 900 Kr., og selv havde han ogsaa noget. Han lod sig livsforsikre for 500 Bankdaler. Hvis der skulde støde noget til, ønskede han ikke, at hans Onkel skulde tabe noget. Da Nielsen senere blev Lærer, tilbagebetalte han Pengene i meget kort Tid.

Paa Mørks Hotel kom han November 1854, og et Par Dage før November 1855 pakkede han sit Tøj og drog til Jelling. Her blev han optaget i en Forberedelsesskole, indtil han i Forsommeren 1856 blev optaget i Seminariets ældste Klasse og Aaret efter demitteret med Hovedkarakteren „Meget duelig“. 1856, først paa Aaret, fik Jelling til Forstander den kendte grundtvigske Præst H. J. M. Svendsen og med ham en stor Tid. Han havde tilegnet sig Grundtvigs Opfattelse af Kristendom og Menneskelighed med stor Inderlighed. Han var i Besiddelse af store Læregaver, var „en aandrig Fortæller, en frejdig Frihedsmand“. Svendsen paavirkede Eleverne stærkt i folkelig og kristelig Retning; Svendsen var lige fra første Øjeblik Nielsens Mand. Da han hørte hans Tiltrædelsesprædiken i Kirken, han var jo tillige Præst i Jelling, var Nielsen begejstret. Han var knap kommen ud af Kirken, før han raabte: „Nu kan I stole paa, det bliver Alvor, vi har faaet en stor Mand mellem os“.

Paa Jelling fik han snart udmærkede Kammerater: N. H. Bergstedt, senere Lærer og Botaniker paa Bornholm, var hans Fætter, H. A. Brammer, Lærer i Taarnby og Forstander for Højskolen paa Amager, Seminarieforstander Holm i Vejle, Seminarielærer Tofte i Skaarup, Højskoleforstander Rosendal, Lyngby o. fl. a. Det blev dog særlig den sidste, som blev Nielsens Ven og Læsekammerat. Nielsen mærkede straks, da han kom til Jelling, at han var helt uden Skole-

kundskaber. Dansk læreren sagde til ham: „Min gode Nielsen, hvad skal jeg rette i Deres Stil, der er saa at sige ikke et eneste rigtigt Ord i det hele“. I Regning var han ganske blank, i Historie tog Romanstoffet Overhaand; det eneste, han var hjemme i, var Bibelen. Rosendal var 12 Aar yngre end Nielsen; men da de begge var et Par varmhjærtede Jyder med udmærkede Evner og stor Lyst til at tage fat paa Arbejdet, passede de godt sammen. Rosendal var i alle Dele forud for Nielsen, og det blev derfor den Yngre, som maatte tage den Ældre ved Haand og hjælpe ham over de værste Vanskeligheder. Lærerne og Nielsens Kammerater mærkede sig hans Standpunkt i Henseende til Kundskaber, og mange rystede paa Hovedet og lod ham forstaa, at han vilde blive længe paa Jelling; men Nielsen lod sig ikke forknytte, han satte sig endog et Maal, som efter Kammeraternes Mening gik over alle Bjerge: han vilde være færdig i et Aar og have første Karakter. Saa tog han fat paa Arbejdet med en rasende Energi, slog ned over Byttet som en Ørn, og da blev det den Ældre, som maatte tage den unge Rosendal ved Haanden og føre ham med.

Naar Nielsen repeterede Skolesagerne sammen med Rosendal, var der ingen Ende paa den Fart, som han fik det til at gaa med. Hans begede Hjerne kunde huske alt ordret; men da Rosendal havde den samme Evne, vilde han ikke lade sig gaa paa, og det kom saa ofte til en saare hidsig Kappelstrid. Naar Eleverne saa, hvor stærkt han arbejdede for at følge med, beklagede de ham; men Nielsen rettede Hovedet op og sagde: „Jeg er vant til at læse Mergel i de hede Sommerdage, det er meget værre — beklag mig endelig ikke.“

Hans Flid skaffede ham Beundring og Anseelse. Lærerne omtalte ham med megen Agtelse og nærrede store Forhaabninger til ham. Hans Kammerat fra Seminariet, Forstander Holm i Vejle, skriver om ham: Han var et Mønster paa Flid og Orden, som man efter bedste Evne burde stræbe at ligne. Han var Realist og plejede at sige: „Man skal kunne sine Ting til Bunds, hvis man vil gøre Gavn i Verden.“

Et Par Dage efter endt Eksamen sad han i Dagvognen paa Vej hjemad. Hans Kammerat, Brammer, fulgte med, han skulde ad Flensborg til. Han var i en lykkelig Stemning. Sejren var vunden, Verden stod ham aaben! Han strømmede

over af Taknemlighed imod Kammerater og Lærere, særlig Svendsen og Rosendal. Det blev en herlig Hjemtur til det lille Hus i Bæk, hvor hans Fader og Moder ventede ham med Glæde.

I Efteraarsmaanederne var Nielsen Huslærer hos Pastor Møller i Vonsbæk; men snart stævnedes han ud i Verden. Svendsen havde to Pladser til ham, den ene som Huslærer paa Grejs Mølle ved Vejle, den anden paa Flakkebjerg Opdragelsesanstalt paa Sjælland hos den bekendte Filantrop Møller.

Nielsen vilde ingen af disse Pladser have, især ikke den paa Flakkebjerg. Alle disse Drengene med den tvivlsomme Fortid, — og saa skulde han passe Haven og gaa med Drengene paa Markarbejde. Nej, nu vilde han være Lærer, „rigtig“ Lærer, Seminarielærer paa Jelling, og det skulde være straks; men Svendsens hurtigt henkastede: „Vi bruger ikke Rekrutter!“ var tilstrækkeligt. „Gamle Møller paa Flakkebjerg er den rette Mand for Dem, Nielsen; jeg venter De tager Pladsen“, skrev Svendsen til ham; og han tiltraadte da Pladsen som Lærer paa Flakkebjerg Opdragelsesanstalt den 1. November 1857.

I FLAKKEBJÆRG OG ØRSLEV

Det kan ikke synes mærkeligt, at Svendsen absolut vilde have Nielsen til Flakkebjerg. Her kunde han fortsætte sin Udvikling. Han fandt sig straks til Rette i Forholdene og følte sig hjemme i den Møllerske Familie. Skolearbejdet tog han op med stor Alvor, og Fagene tog han og Møller, som det bedst kunde passe sig. Han underviste i Historie, Geografi og somme Tider ogsaa i Religion. I Samtale med Møller forhandlede han alle mulige Spørgsmaal: Religiøse, historiske, politiske, pædagogiske, Landbrugsforhold o. s. v. Herigenem fik Møller stor Indflydelse paa ham. Han blev orienteret i alle Tidens Forhold og førtes ind i et rigt og bevæget Folkeliv der paa Egnen. Møller nærrede stort Venskab for ham: „Det energiske, solide og elskværdige unge Menneske er netop en Mand efter mit Hoved,“ udtalte han.

Nielsen spildte ikke sin Tid. Da han skulde passe den

store Have ved Skolen, fik han Lejlighed til at studere Havevæsen under Møllers Ledelse. I Marken saa han første Gang et Fremskridts-Landvæsen. Han kom derved til at interessere sig for Landbrug, hvad han egentlig aldrig havde gjort før. Fra Seminariet havde han med sig en Mand ved Navn Dalsgaard-Petersen — senere Friskolelærer i Kerteminde —, som han læste med om Aftenen. Nielsens hurtige Eksamenslæsning havde ikke levnet ham Tid til at tage Eksamen som Kirkesanger. Han købte derfor et Klaver til 20 Daler, gik to Gange om Ugen til en Lærer i Nabosognet for at tage Undervisning i Sang og Musik, og om Aftenen sad han og spillede paa det gamle Hakkebrædt og sang af alle Kræfter. Morsomt maa det ikke have været at høre paa; ti han havde kun lille Evne som Sanger. At han overhovedet opnaaede Karakteren „Kan forestaa Kirkesang“ skyldtes mere hans Energi og Udholdenhed end hans musikalske Evner. Han botaniserede af og til lidt paa egen Haand, men uden dog at forbinde nogen anden Interesse dermed end at lære de almindeligste Planter at kende. Imidlertid stiftede han Bekendtskab med en Søn af „gamle Møller“ paa Flakkebjerg, B. C. Møller, som var Landmand og lige hjemkommen fra Næsgaard paa Falster, hvor han under den bekendte Botaniker, Hans Mortensen (Jonstrup), havde faaet botaniske Interesser. Møller botaniserede med ham og lærte ham at bestemme Planterne efter Haandbøger, og fra det Øjeblik af var Nielsen Botaniker. I Flakkebjerg var han saa heldig at finde en mere sjelden Rapgræs (*Poa sudetica*), og det gav ham Blod paa Tanden, og fra nu af ser man hans slanke, iltre Skikkelse overalt i Mark og Skov med Botaniskerkassen paa Ryggen. Sligt Arbejde var ukendt der paa Egnen, og man gjorde sig derfor sine Forestillinger; nogle mente, at han jagede, andre at han fiskede, og atter andre var simpelthen af den Anskuelse, at han var „tosset“.

Hjemme paa Flakkebjerg tog han ivrig Del i alt. Drengene, som han til at begynde med var noget bange for, satte han nu Pris paa, og de kunde ogsaa godt lide ham. Ved festlige Lejligheder digtede han Viser; naar Juletræet blev tændt, mødte Nielsen med en Julesalme, og ud paa Vinteren 1858 overraskede han sin Omgangskreds med at optræde som Taler. Det var ved et større Selskab i Høve Præstegaard, hvor han

holdt en flydende og meget alvorlig Tale til Pastor Rønne. Det var hans Jomfrutale, og den kom han godt fra. Siden den Tid vilde han gerne tale, og han tog Ordet ved mange Lejligheder. Ligesom de fleste af Datidens Grundtvigianere var han begejstret for Nordens Gudelære, saaledes som den fremstilles i Grundtvigs store Mytologi. Han brugte derfor ofte mytologiske Billeder, talte om „Hejmdal“, „skøn Freja“ og „Asa-Thor“ o. s. v.; men han forstod at anvende de rige poetiske Billeder og de storstilede dramatiske Optrin aandfuldt og træffende.

Familien Møller førte Nielsen ind i Høve Præstegaard, hvor Pastor Chr. F. Rønne sad som en Patriark i en stor Børneflokk og en stor Gerning, og Præstegaarden var i hans Tid et Brændpunkt for de aandelige Bevægelser paa Egnen. Disse to oplyste og dannede Hjem i Flakkebjerg og Høve, hvor Tidens Spørgsmaal ikke alene drøftedes, men hvor alt stort og godt havde et Hjemsted, blev en Faktor af Betydning i Nielsens Liv, en uberegnelig Hjælp og Støtte for hans fremtidige Udvikling. Og hertil kom endnu det største: Inden Vinteren var helt til Ende, var han forlovet med Præstens ældste Datter, Frederikke Marie Lovise Rønne.

Da Nielsen, sidst i Marts 1858, vandrede ene fra Flakkebjerg Opdragelsesanstalt til Høve Præstegaard for at indføres som Svigersøn, faldt denne Forbindelse ham stærkt paa Sinde. Den fattige Dreng fra Vonsbæk, for godt to Aar siden Staldkarl i en Gæstgivergaard i Haderslev, nu Lærer paa Flakkebjerg og forlovet med Datteren i det ansete Præstehjem — det var som et Eventyr. Han maatte gaa langsomt. Han trængte til Opmuntring. Da tog han til at nynne Salmen:

„Alt staar i Guds Faderhaand,
hvad han vil, det gør hans Aand;
af Guds Naade, til Guds Ære,
evig glade vi skal være
i Vorherres Jesu Navn.“

Der var Vækst i den Mand. Han kunde meget og vilde meget. Det laa i hans Natur at gaa paa med Energi og Kraft; men han forstod ogsaa, at skulde han naa frem til noget, maatte han arbejde udholdende. I en Selvbiografi fra 1888 skriver han: „Baade før og efter at jeg havde tage Lærereksamen, følte jeg den største Lyst til at gaa den akademiske Vej; men

da jeg hertil savnede de fornødne Midler, stod ingen anden Udvej mig aaben til Forøgelse af mine Kundskaber end Selvstudium, hvortil jeg derfor ogsaa anvendte den største Del af min Fritid.“

— Først paa Aaret 1859 søgte Nielsen Lærer- og Kirkesangerembedet i Ørslev ved Skelskør. Han blev konstitueret den 6. Juli 1859, kaldet samme Aar den 12. Oktober og virkede her i 27 Aar.

I godt et halvt Aar boede Nielsen alene i Ørslev Skole. Huset var øde, han længtes efter at hjemføre sin Brud. Ofte gik han til Høve, eller ogsaa skrev han til hende rimede Breve eller Vers, f. Eks.:

„Hvilket herligt Øjeblik,
da jeg Troskabsløftet fik!
Jeg det glemmer ingen Sinde,
heller ej mig gaar af Minde
Stedet, hvor jeg fik dit Ja.“

Den 9. April 1860 stod deres Bryllup i Høve, og Dagen efter rejste de Nygifte til Ørslev. I deres Ægteskab fik de et Barn, en Datter, Vilhelmine Nielsen, gift 1884 med Gros-serer Carl Verdich i København.

Ørslev ligger i en smuk Egn. Fra Skolens Have har man en dejlig Udsigt imod Syd til Glænø og Ormø i Storebælt og Havet ud efter Knudshoved ved Vordingborg. I østlig Retning ligger Herregaarden Snedinge og længere ude Holsteinborgs Taarne og Gavle, og imod Vest ligger Godserne Basnæs og Borreby. Store Skove ses overalt, Havet danner Vige og Nor, Jorden er frugtbar, og her er altid lige skønt ved Foraarstid, naar Klokkefrøen ringer paa Glænø, ved Sommertid, naar Æbletræet folder ud sit smukke Løv i de kuplede Kroner, og ved Efteraarstid, naar Siljærønnen drysser sine varme, røde Bær over den kolde Jord.

Da Nielsen kom til Ørslev, var Befolkningen noget tilbage, den ny Tids Rørelser var endnu den Gang ikke trængt ud til Strandsognet mellem de store Skove. Men Nielsen oparbejdede her et helt nyt Folk, kunde man fristes til at sige, i hvert Fald fik han stor Indflydelse, især paa sine Elever. Han var straks, han kom til Byen, Hovedmanden for alt Nyt og Sjælen i alt, hvad der kom frem. Han var nu en moden Mand, og ligesom han selv var bleven sat i Gang, følte han

sig opfordret og forpligtet til ogsaa at sætte andre i Gang. Han stak derfor straks sin Fane ud fra Ørslev Skole, var tidlig og sent paa Færde, kunde overkomme alt og ofrede sig i stor Stil for sine Medmennesker.

I Skolen tog han fat med stor Kærlighed. Han indførte et helt nyt Princip for Undervisningen. Det var de grundtvigske Skoletanker, der nu holdt deres Indtog. En af hans første Elever meddeler: „Det var en stor Lykke for Ørslev Skole-distrikt, at Nielsen kom hertil; ti med ham kom nye og gode Kræfter til at røre sig. For os Skolebørn var Overgangen overvældende. Vi blev fri for Ramseriet og den stramme Lektielæren. Nielsen fortalte al Ting for os, og vi opdagede hurtigt, at vi paa den Maade fik meget mere lært. Han havde en sund og god og især praktisk Maade at tage Eleverne paa, og selv var han saa levende med i Undervisningen; vi følte, det var ham en Livssag, at vi fik saa meget lært som muligt, og at vi kom til at forstaa det. Størst af alt var hans Religions-timer, og aldrig vil vi nogen Sinde kunne glemme, naar han paa sin jævne, men indtrængende Maade søgte at faa os Børn til at føle noget af den Kærlighed til Gud, som rørte sig i hans eget Hjærte; ... og De skulde bare have set, hvor vore Øjne hang ved ham, naar han stod der foran os alvorlig og talte sig varm, saa Taaren næppe kunde holdes tilbage. Ja, Skolemand var han med Liv og Sjæl i mange Aar, og han blev ved at følge Elevernes Færd. Jeg ved selv, at han var min Ven og Raadgiver i trange Tider, og han kom altid af sig selv. Jeg staar alle Dage i dyb Taknemlighedsgæld til ham.“

En anden af hans Elever skriver: „Børnene glemmer vist ikke, hvor venligt de blev modtaget den første Dag, de kom i Skole ... Nielsen legede med os i Middagstimen, indførte Sangen og de naturhistoriske Fag; aldrig kan jeg glemme, naar han talte om sit Hjemland Sønderjylland. Da straaled hans Øje, Ordene kom med en særegen Vægt, hans Veltalenhed skød Fart; ... men naar han saa mindedes Tidernes Omskiftelser og Krigen og hvad dermed fulgte, kunde han ikke holde Taarerne tilbage. Det prægede sig dybt hos mig.“

En tredie skriver: „Han var fordringsfuld som Lærer og krævede meget. Han holdt os stundom en Time over Tiden. Hans Hustru viste sig da i Døren for at minde ham om Klok-

ken: „Er I trætte, Børn?“ „Nej!“ raabte vi og trak Ordet ud, saa det halvvejs lød som et Hurra“.

En fjerde meddeler: „Alle maa være enige om, at Mindet om hans Religionstimer vil holde sig længst; ti foruden at gøre dem til en Undervisningstime, var de tillige en Børneandagtstime, . . . og det skulde være haarde Halse, som ikke blev revet med af den Kærlighed, han lagde ind i Ordene.“

Hans Overordnede satte stor Pris paa ham.

Biskop Martensen var især indtaget i ham og tænkte maa-ske paa at faa Nielsen ind i en større Stilling. Han fraraadede ham derfor Forsøgsvæsenet og sagde til ham, at hvis der var et eller andet i Retning af Historie eller Litteratur, saa skulde han gerne; . . . tænk paa det, sagde Bispen, og slog ham paa Skulderen.

De større Børn hjalp ham i Haven efter Skoletid og blev derved indviet i Havekunsten. Naar de var færdige, fik Pigerne Blomsterplanter fra Drivbænken, Drengene Frugttræer. I Haverne i Ørslev Sogn staar nu mange gode Frugttræer, som Ejerne har baaret hjem fra Ørslev Skole i deres Barn-dom.

Hans Bogsamling stod til Tjeneste og blev godt brugt. Ingemanns Romaner gik fra Hus til Hus og blev tilsidst slidt helt op. Han indførte Skoleudflugter, hvor baade Børn og Forældre var med, og det Liv, han satte i disse Ture, staar endnu den Dag i Dag i en sjælden Glans for Deltagerne.

Han havde mange af Elevernes Fortrolighed, og de henvendte sig til ham i mange Slags Anliggender: Var de anfægtede, gjaldt det et Familieforhold eller en Livsstilling, en Rejse, et Køb af Ejendom, en Have, som skulde omlægges, en Forandring af Jordens Drift, ja selv i Forlovelsessager hændte det, at en og anden søgte ham.

Til 1877 var han ene om Skolearbejdet; men da han det Aar begyndte de landøkonomiske Forsøg, fik han en Hjælpe-lærer og havde da ikke mange Timer i Skolen. Fra 1882, da Forsøgene blev betydelig udvidede, og han blev Konsulent i Planteavl, havde Hjælpe-læreren saa godt som hele Ansvar. Børnene fra disse Aar har næppe faaet noget blivende Indtryk af ham som Lærer. Om Skolegerningen udtalte han: „Den er gjort i stor Skrøbelighed, og store Aander er ikke udgaaet fra min Skole; men jeg takker Gud for, at mange af

mine Elever er komne godt frem; — som gode og hæderlige Borgere og praktiske Mennesker i Haandens og Aandens Verden haaber jeg, at de vil kendes i Fremtiden.“

„En Lærer maa arbejde samvittighedsfuldt og med Orden og Pligtfølelse,“ plejede han at sige; men paa den anden Side krævede han Handlefrihed, og han fulgte ganske vist en bestemt Timeplan, men langt fra slavisk. Det bliver dog, naar alt kommer til alt, Kaptajnen, der skal sejle, og ikke Rhederiet. De mange Tilsynsmænd yndede han ikke. 1866 skriver han til Seminarielærer Hans Mortensen: „Rigsdagen forhandler i disse Dage vort Ve og Vel. Vi skal vel da ikke have flere Tilsynsmænd. Husk endelig at undervise Seminaristerne i et nyt Fag: Hvor mange Tilsynsmænd har en Lærer i Almueskolen, og hvilke Pligter har Læreren over for disse? Gud fri os for de mange Tilsynsmænd. Det er mit hjerteligste Ønske.“ — —

I Begyndelsen befandt Nielsen sig ikke synderlig godt i Ørslev. Ganske anderledes blev Forholdet, da den kendte grundtvigske Præst Jens Schørring kom til Ørslev fra Vestjylland 1878. Med ham kom der kirkeligt Røre i Sognet, og en stor Menighed samledes hver Søndag i Kirken. Nielsen og Schørring blev straks Værkfæller. De tilhørte begge samme kirkelige Retning, idet Nielsens Kirkevej gik, som hans Svoger Præsten P. Rønne skriver: „Om ad Vartov“, fra den Tid af, han kom under Paavirkning af Svendsen, og han hjalp derfor Schørring i det kirkelige Arbejde, ligesom ogsaa denne igen hjalp Nielsen i det store folkelige Oplysningsarbejde, som han alt i mange Aar havde arbejdet for. Begge var de iltre og varmlodige og lige aarvaagne for ethvert kristeligt og folkeligt Fremskridt. Nielsens Medvirken ved Gudstjenesten var ham ingen Byrde. Han følte sig ikke som Tjener for Præsten; men opfattede Stillingen saaledes, at det er Præsten og Kirkesangeren, som i Forening holder Gudstjeneste. Han følte ofte Trang til selv at sige noget; men da Gudstjenestens indordnede Form ikke gav ham direkte Anledning dertil, tog han den selv. Var han bleven grebet af et eller andet Ord, eller brændte der noget i hans Indre, som han gerne vilde have sagt, saa fremkom han med det i Slutningsbønnen. Meddelelsen af disse Linjer har endog hørt ham nogle Gange kaste hele Slutningsbønnen bort for selv at holde en

lille Tale i Tilslutning til den Stemning og det Indhold, som Gudstjenesten havde givet. Stod han saaledes i Kordøren grebet af Øjeblikkets Alvor, gjorde hans Personlighed et stærkt Indtryk. Fremmede, som saa ham saaledes, vil vanskeligt kunne glemme det.

I Ørslev var han en kærkommen Gæst i Hjemmene; i Omegnen var hans Omgangskreds nærmest Præster og Lærere, særlig hans Svogre, Præsten P. Rønne i Sønderup, Lærer Kornbæk i Vemmeløv og Lærer Petersen i Skørpinge. Paa Snedinge hos Forpagter Andersen følte han sig især hjemme. De sympatiserede med hinanden i kirkelig og national Retning og kunde næsten aldrig blive færdige med at tale med hinanden. Paa lange Køreture, som Forpagter Andersen meget ofte gjorde for ham, sad de sammen paa Vognen og forhandlede alle mulige Spørgsmaal og var ofte meget højrøstede. Pludselig raabte Nielsen: „Vent lidt!“ Han sprang af Vognen og foer ind over Marken og kom tilbage med en eller anden Plante; „det ene skal gøres, det andet ikke forsømmes, lad os endelig køre“. Den elskværdige Snedinge-Familie var igennem alle Aarene en stor Støtte for Nielsen.

Paa den Plads, hvor han var sat, var han altid en virksom Hjælper. Laa en af hans Venner eller Elever paa Sygelejet, imødesaa de hans Besøg med Længsel. Ved Begravelser talte han ofte, dog kun paa Opfordring. Han var da som oftest meget bevæget i Begyndelsen, men tog sig ligesom pludselig sammen og talte derefter roligt, varmt og inderligt. Da Brødkornet i 1868 var meget dyrt, og Nielsen mærkede, det kneb for Smaafolk, fandt han paa, at de Unge skulde spille „Fastelavnsgildet“, for at man ved det mulige Overskud kunde lindre Nøden. En Ladebygning i Bøgelunde By indrettede han som Teater, Skillerummene toges ned, Skraagulv blev lagt, og en Scene blev opstillet og møbleret. Han arbejdede ufortrødent med Dilettanterne og naaede da ogsaa et meget smukt Spil. Tilstrømningen var langt over Forventning, der maatte endog spilles to Gange samme Aften. Teatret i Bøgelunde blev vidt bekendt, og Skelskørborgerne opfordrede Nielsen og hans Trup til at spille paa Teatret i Skelskør. Dette skete nogen Tid efter, og ved denne Lejlighed traadte Nielsen ud paa Scenen og fremsagde en Prolog, som han selv havde skrevet,

Overskuddet fra Opførelserne var meget stort, de fattige fik Brød og Brændsel, og Sognets Skytteforening fik en mindre Understøttelse.

1860 begyndte Nielsen at holde offentlige Foredrag i Skolen for Omegnens Folk. De Emner, han behandlede, var nærmest fysiske og kemiske; men han drog ogsaa Tid efter anden andre Spørgsmaal frem. Han havde den Fornøjelse, at Skolestuen Aften efter Aften var stuvende fuld af Tilhørere.

Der var Vækst i alt det, Nielsen tog fat paa; men saa kom 1864. Kongen døde, Ligklokkerne gik hver Dag, og paa den sene Eftermiddag, da Kongens Lig førtes ud af Flensborg Fjord, var Himlen mørk, og den blev ved at være mørk langt ind i det nye Aar. Nielsen var nedtrykt, Dannevirkenatten bøjede hans Mod, han bad og græd og vaandede sig i Smerte over sit Fædrelands ulykkelige Dage.

I Skolen brød han af midt i Timerne og talte til Børnene om sin smukke Hjemegn, der nu var besat af fjendtlige Soldater. Om Aftenen samlede han Egnens Folk i Skolen og læste „Berlingske Tidende“ højt for dem; han gik fra Hus til Hus og samlede Penge ind til Soldaterne, skrev mange Trøstebreve hjem o. s. v.

Nielsen hørte til de Mænd, for hvem Ulykken i 1864 var en Styrkeprøve; men han voksede under det haarde Tryk; Smerte og Sorg omsatte sig hos ham til Energi.

1867 oprettede han Ørslev og Sønder-Bjerge Skytteforening under sin personlige Ledelse. Arbejdet gjorde han uden Vederlag, det var ham nok at vide, at han arbejdede i en god Sags Tjeneste. Han eksercerede paa Skolelodden med Skytterne, indøvede Skarpskydning og foretog lange, anstrengende Marschture med Mandskabet. Musketten paa Skulder og saa en af de første Skyttesange: „Hvis du her ved Hanen rører“ — — — saa rettedes Ryggen, Fødderne gik i Takt, og det friske Røre, som herved fremkaldtes, greb saa stærkt om sig, at selv ældre Mænd traadte i Geled sammen med de unge. Det varede heller ikke ret længe, før de Ørslev-Bjerge Skytter tog de fleste Præmier med hjem fra Kapskydninger. Han vilde gennem Foreningen opdrage, hærde og dygtiggøre Ungdommen til i Farens Stund at væрге Fædrelandet, derfor krævede han Orden, Disciplin og personlig Op-

ofrelse for Sagen. I en Aarrække gik det godt; men senere syntes man, han var for streng og krævede for meget, og en Generalforsamling valgte da en anden Formand.

BOTANIKEREN

Ude ved Store Bælt i Nærheden af Holsteinborg kom først i Tredserne tre unge Mænd til at begynde deres Virksomhed. De to var Lærere, den ene Købmand. De lærte hinanden at kende og kom af og til sammen. De to blev Venner for hele Livet. Næppe anede det dem den Gang, at de senere skulde blive Foregangsmænd hver paa sit Omraade og faa en Virksomhed, hvis Betydning skulde komme til at naa langt ud over Landets Grænser. Den ene var Etatsraad Philip Schou, Direktør for den kongelige Porcelænsfabrik, den anden Professor Emil Chr. Hansen, Direktør for Carlsberg-Fondets fysiologiske Laboratorium, den tredje Statskonsulent P. Nielsen, Leder af den danske Stats Forsøgsvæsen for Planteavl.

1863 købte Philip Schou Handelsgaarden i Bisserup ved Holsteinborg. Denne Købmandsgaard ligger kun en Mils Vej fra Ørslev, hvor Nielsen boede. Da de begge var naturvidenskabeligt interesserede, kom de ofte sammen, og Philip Schou kom snart til at synes om den elskværdige Lærer i Ørslev. Da Schou 1867 forlod Bisserup, overlod han Nielsen et større kemisk Apparat, som han selv havde syslet med i sin Fritid. Denne Samling af Glas og Kemikalier udfyldte de store Hulle, der var i den lille Samling, han havde i Forvejen; men han indsaar snart, at han ikke kunde naa noget nævneværdigt ad den Vej uden et større Laboratorium; han lod derfor Kemien fare og kastede sig over Botanik, som han lige siden 1858 havde dyrket med Iver.

Her var det en stor Opmuntring for ham, at Emil Chr. Hansen kom til Holsteinborg. Denne var oprindeligt uddannet som Maler og havde forsøgt sig i København i den dekorative Kunst; men da det ikke tilfredsstillede ham, og han helst vilde læse, men var uden Midler, tog han Huslærerplads paa Holsteinborg. Han lignede Nielsen i dette: ved mandig Energi og Udholdenhed og haardt Slid at arbejde sig fremad trods

alle Vanskeligheder. Nielsen var Professor Hansens første Lærer i Botanik, og de støttede og hjalp hinanden igennem mange Aar. Professor Emil Chr. Hansen skriver: „Da jeg i Foraaret 1862 kom til Holsteinborg som Huslærer, var Skolelærer P. Nielsen i Ørslev allerede en kendt Mand paa Egnen paa Grund af den Iver, hvormed han ikke blot passede sin Skole, men tillige dyrkede forskellige Grene af Naturvidenskaberne. Jeg var den Gang kun 20 Aar gammel og ligesom Nielsen opfyldt af Videbegærlighed i forskellig Retning. Det var derfor intet Under, at vi to hurtigt fandt hinanden. Han hjalp mig med at bestemme Egnens Planter, og vi foretog i Forening Ekskursioner paa Kryds og tværs, begge drevne af en rasende Iver. For mig blev hurtigt det biologiske i Botanikken det interessanteste, og jeg havde da her Lejlighed til ogsaa fra min Side at yde noget, idet jeg paa dette Omraade blev en Slags Lærer for Nielsen. Det var navnlig om Søndagen og i Ferietiden, at vi paa den Maade dyrkede Botanikken, og det var for os den Gang hovedsagelig en ivrig Jagen efter at faa samlet saa mange Arter som muligt . . . Paa vore Ture var det ikke sjældent, at vi blev overraskede af Natten langt fra vort Hjem, og vi overnattede da saa vel i Høve som i Magleby og andet Steds. Bønderne var ogsaa meget rede til at laane os Køretøj, naar det gjordes nødigt; Nielsen var, som sagt, meget agtet og afholdt i sin Egn. I min Fritid forberedte jeg mig tillige til Skolelærer-Eksamen, hvormed Nielsen var mig behjælpelig paa flere Punkter; men endnu, før jeg havde taget Skolelærer-Eksamen, begyndte jeg at forberede mig til Studenter-Eksamen. Derved kom jeg ogsaa til at yde Nielsen noget Gengæld, idet jeg lærte ham de Brokker Latin, jeg kunde, samtidig med, at jeg selv fik dem banket ind. Da jeg efter at være kommen til København havde gennemgaaet et udførligt Kursus i Engelsk, blev jeg deri paa en mere indgaaende Maade hans Lærer. Navnlig husker jeg en Paaskeferie, som jeg tilbragte i hans Hjem, og i hvilken jeg flere Timer daglig underviste ham i Engelsk, hvilket Studium blev drevet med en saa rasende Iver af os to i den korte Ferietid, at han, skønt han den Gang var en ældre Mand, i utrolig kort Tid naaede saa vidt, at han kunde læse engelske botaniske og landøkonomiske Skrifter, hvilket i høj Grad glædede ham . . . Han var den Gang en ivrig Grundtvigianer og talte gerne i

de religiøse Forsamlinger. Med ham kom jeg ret jævnlig til Høve Præstegaard, hvor Niensens Svigerfader, den gamle Pastor Rønne, residerede.

Der hørte jeg flere Gange Nielsen tale saavel om religiøse som folkelige Spørgsmaal i den Forsamling, der mødte saavel i Præstegaarden som i Skolen.“ —

I Ørslevvegnen levede endnu to andre Botanikere, som fik Betydning for ham, og med hvem han samarbejdede. Den ene var Læge Stenbuch i Rude ved Holsteinborg; han var en dygtig Botaniker, en Ven af den berømte danske Botaniker, Salomon Drejer, og han forærede Nielsen en ret betydelig Samling af danske Planter, hvoraf en Del endog havde tilhørt Salomon Drejer og Professor Liebmann. Denne smukke Gave blev Udgangspunktet for Niensens botaniske Studier; ti her havde han en Samling af danske Planter, som var rigtig bestemte og videnskabeligt korrekt indordnede. I Aaret 1866 kom J. S. Deichmann Branth til Skelskør som Kateket. Han førte, sidst i Tredserne, Nielsen ind paa Studiet af de danske Lavarter. Han kom snart i Forbindelse med mange andre fremragende Botanikere. Professorerne Johan Lange, Warming, Rostrup, Apoteker Baagøe, Næstved, Frøken Caroline Rosenberg, Hofmannsgave, Samsøe-Lund og andre samarbejdede han med.

I hened tyve Aar brugte han al sin Fritid til botaniske Studier. Selv plejede han at sige, at det var en Tidsel, som gjorde ham til Botaniker. En Dag, han botaniserede ved Skelskør, hvor nu Banegaarden ligger, fandt han en ny Slags Tidssel med Blomsterkurve, ikke større end Ærter. „Jeg blev ilter, og den gjorde mig paa en Gang til Botaniker“. Han beskrev den i „Botanisk Tidsskrift“ som Varietet af kruset Tidssel under Navnet: *Carduus microcephalus*.

Det sydvestlige Sjælland frembyder gode Betingelser for en Botaniker. Her ligger store Godser med udstrakte Skove, Højmoser og Lavmoser, Eng inde i Landet og ved Stranden, Aær, Søer, vidtstrakte Landsbyer, Øerne i Storebælt med de lange Fed, som skyder sig ud i Havet, Strand og Fladvand. Hans botaniske Distrikt var begrænset af Susaaen, Tjustrup-Bavelse Sø, Sorø Sønderkov, Landevejen til Slagelse og derfra til Udløbet af Næsby Aa i Storebælt. Nielsen var som Botaniker stillet paa en heldig Plads.

Hans botaniske Evner udviklede sig meget hurtigt. Arternes Opræden paa forskellig Jordbund var ham en stadig Kilde til fornyet Iagttagelse. Han indsamlede mange Varieteter og indplantede dem i sin Have for at se, om de kunde holde sig konstante og mulig opstilles som selvstændige Arter. I Haandbøger fandt han mange Fejl i Beskrivelserne, som han rettede og sendte til Professor J. Lange. Insektbestøvningen havde i ham en aarvaagen Iagttager, særlig studerede han Insekternes Krydsbefrugtning imellem beslægtede Haveplanter og vilde. Han saa her Farvevariationer og Formforandringer, der efterhaanden tabte sig og dukkede op igen baade her og der. Paa dette Omraade har han dog ikke skrevet noget. Forholdet imellem „etaarige“ og „fleraarige“ Planter var han godt kendt med og opdagede meget tidligt, at adskillige saakaldte „etaarige“ meget godt kunde overvintre, f. Eks.: Etaarig Rapgræs, gold Hejresvingel o. s. v. Han tørrede Planter i stor Stil. Dette Arbejde optog ham endog i den Grad, at han stundom glemte Gudstjenesten om Søndagen. Præst og Menighed stod og ventede, og Folk hviskede til hinanden: „Degnen er ikke færdig med at vende sine Planter.“

Omkring 1870 var hans danske Plantesamling for længe siden fuldstændig. Lange forærede ham norske, svenske og mellemeuropæiske Planter, og hans Indsigt i Blomsterplanterne var da meget indgaaende. Han stod paa Højde med enhver Fagmand.

1866 optraadte Nielsen første Gang som Forfatter i „Botanisk Tidsskrift“ med en Oversigt over Planteverdenen i Sorø og Omegn. I denne lille Artikel „Flommen ved Sorø“ noterer han over 70 sjældne Planter, og i „Flommen“, et Engdrag ved Sorø By, fandt han paa en Dag ikke mindre end 35 af Danmarks 52 Stararter.

Midt i Tredserne kastede han sig over Studiet af Vandplanterne. Det var de to vanskeligste Familier, Vandaks (Potamogeton) og Kransnaal (Characeer). 1869 udgav han en Samling af tørrede Kransnaal: „Exiccata Samling af Characeer“, som indbragte ham stor Berømmelse ogsaa i Udlandet.

1871 udgav han: „Sydvest-Sjællands Vegetation“, et grundigt og videnskabeligt klart Arbejde.

Det Distrikt, han kalder sit, var 14 □ Mil, og her fandt

han 1068 Arter, hvoraf de 900 voksede indenfor en snævrere Kreds omkring selve Ørslev.

Nielsen havde stor Lyst til at rejse. 1870 undersøgte han Egnen mellem Viborg og Skive. I „Botanisk Tidsskrift“ gav han senere en mønsterværdig Beskrivelse af nævnte Egns Plantevækst i det hele. Han fandt 10 nye jyske Arter og én ny Art, som indtil da var ukendt i Danmark.

1871 anlagde Nielsen en Samling af Frø af vildt voksende Planter. I en Sommer naaede han at øge Samlingen med Frø af 800 Arter.

Medens Nielsen endnu var en ivrig vandrende Botaniker, forefaldt en Begivenhed, som gav ham og hans botaniske Venner Anledning til stadig fornyet Morskab. Nielsen foreslog Hans Mortensen en Tur til Alindelille ved Ringsted 1870 for at studere Orkideer. Flueblomst, som kun vokser her, fandt de, og mere endda, de fandt: den spiselige Trøffel. Det vakte ikke alene stor Opsigt i botaniske Kredse, men ogsaa hos Publikum. For at bringe yderligere Klarhed stævnedes 15 lærde Botanikere til Alindelille den 10. Juni 1871. De gravede dybt og bredt; men der var ingen Trøfler. Ved Aften-tide i mystisk Halvmørke satte de skuffede Mænd sig i Græsset og holdt Maaltid. Da rejser den poetiske begavede Botaniker Hans Mortensen sig og deklamerer:

„Hr. Grønlund drog til Ringsted ned
for at grave,
og mange lærde Mænd drog med
for at gabe;
de vandred' ud i den grønne Skov,
og der de lagde sig ned og grov
paa deres Mave.

Ja Maven tænkte de alle paa,
de søgte Trøfler;
de var nu kede af Ærter graa
og Ka'tøfler;
de vilde leve som Herremænd,
og ikke længer gaa i samme Spænd
som Køer og Bøfler.

Men da de nu trak Trøflerne frem,
var der ingen; —
for der skal Svin til at finde dem;
det er Tingen.

Det var en bedrøvelig Tidsfordriv:
 en brak sin Spade og en sin Kniv,
 en Sabelklingen.

P. Nielsen grov i sit Ansigts Sved
 dybt i Mulde;
 Jordklumper store i Grøften ned
 saaes at rulle.

Af Elaphomyces¹⁾ kom frem en Slump,
 af Trøfler ikke den mindste Stump,
 (som der skulde).

Med tomme Maver de vendte om
 ved Aften silde —
 og aldrig mere de siden kom
 til Alindelille.

Her havde de nu faa't mer end nok,
 og sulten drog saa den hele Flok
 fra Trøffelgilde.“

Da Professor A. S. Ørsted og Tyskeren de Bary i 1865 videnskabeligt slog fast, at en Del Rustsvampe er værtskiftende, saaledes at Skaalrustformen optræder paa én Plante og Sommer- og Vintersporer paa en anden, gav det Anledning til, at Nielsen med stor Iver kastede sig over Studiet af Rust- og Brandsvampe. Rustsvampene fængslede ham i høj Grad; men han havde ingen Litteratur, boede afsides, havde kun Fritiden til sin Raadighed og ingen anden Hjælp, end hvad han kunde opnaa gennem Breve. Han skød det derfor til Side og arbejdede ikke med Rustsvampe i Tredserne. Han tog derimod fat paa Studiet af de lavere Planter: Mosser, Bregner, Laver, Alger og de lavere Dyrearter. Først i Halvfjerdserne slaar han imidlertid ned over Rustsvampene. I Aarene 1873—76 er alting Brand og Rust i Ørslev Skole. Han havde nu forsynet sig med et stort Apparat af Urtepotter, Forsøgs-kasser af Træ og Zink. Glasklokker, smaa Vandsprøjter o.s.v.

Allerede 1873 er han naaet saa vidt, at han skriver i „Dansk Landbotidende“ om Plantesygdomme. Hans Afhandling er baade grundige og udførlige og ledsagede af oplysende Tegninger. Det er særlig Kartoffelsygen og alle Slags Rust- og Brandsvampe, han behandler. Vidt og bredt omkring i Foredragsforeninger og Låndbrugsforeninger taler han

¹⁾ Hjortetrøfler,

om disse farlige Snyltere og de Midler, han mener, man skal bruge imod dem. Enkelte af hans Foredrag er meget vidtløftige, indtil et halvt Hundrede Sider i almindeligt Format.

Jævnside med Rustforsøgene begyndte han først i Halvfjerdserne, særlig 1872, en Række Undersøgelser af vore almindelige Brandsvampe og Forsøg med Blaastenslæskning af Saahveden. Grunden til, at Nielsen tog disse Spørgsmaal op, var, at en Del smaa Autoriteter, som jo altid har sit Publikum, syntes at nære den Opfattelse, at Blaastensbadet hæmmede Hvedens Spireevne, saa Væksten gik langsom, og Rodudviklingen hæmmedes. Den bekendte tyske Professor Nobbe i Tharand raadede til at læske Hveden med stor Forsigtighed, helst at bruge fjorgammel Saahvede og kun lade Blaastensbadet virke 1 eller 2 Timer. Disse Anskuelse, mente Nielsen, stred imod den praktiske Landmands Erfaring, og han tog derfor fat forsøgsvis for at bringe Klarhed i Sagen. Forsøgene udførtes i flere Rækker, dels i Marken og dels i Urtepotter, hvor han med Lethed kunde følge Svampens Udvikling mikroskopisk. I en af Forsøgsrækkerne læskede han Halvdelen af den smittede Saahvede i 12 Timer, og den anden Halvdel i $\frac{1}{2}$ Time, og Resultatet havde henholdsvis ingen og 10 pCt. Brandaks. I en anden Forsøgsrække holdt han et ganske tyndt Lag Jord mellem den læskede Saahvede og Brandsporerne, og det viste sig da, at Sporernes Spiretraad ikke formaaede at naa ned til Hvedekornene. Smittefarens var her mindre farlig. Han tilbageviste ogsaa den Opfattelse, at det var de smaa, daarlige Hvedekorn, som giver de fleste Brandaks. Han advarer indtrængende imod, i „Ugeskrift for Landmænd“ 1873, at unnlade Læskning eller udføre den skødesløst og mangelfuldt; ti „blev det almindeligt, vilde de sørgelige Følger snart vise sig, man vilde da snart se sig nødsaget til at indskrænke Hvedens Dyrkning i samme Grad som nu Kartofflens; ti i jo større Udstrækning en Plante dyrkes, desto videre Mark bliver der for dens Snyltere, naar disse ikke bekæmpes.“

1875 skriver han til Professor Rostrup: „Jeg undersøger Svampeorganerne og aftegner disse, og saaledes arbejder jeg mig frem til Klarhed; men Vanskelighederne er store, Tiden knap, Hjælpemidlerne faa og ringe, saa jeg har foreløbig opgivet Arbejdet som uoverkommeligt.“

Nielsen var 45 Aar, og dog kendtes han snart som en stor Avtoritet paa et helt nyt Omraade. Det er Ukrudtsplanternes.

Fra 1877 til 81 skriver han om Ukrudt. De fleste Afhandling-er findes i „Ugeskrift for Landmænd“.

Kløver- og Hørsilke behandlede han først, og derefter tog han fat paa Følfoden.

Det er særlig med hans bekendte store Afhandling „Om Ukrudtsplanten Følfod“, at han slaar igennem paa dette Omraade. I denne mesterlige Afhandling, der giver en et fyldigt Indtryk af hans omhyggelige Arbejdsmaade og klare Blik for Planteundersøgelse, giver han en let forstaaelig og dog ikke altfor populær Fremstilling af de omfattende Studier, han har gjort for at komme til Klarhed over Følfodens Vækst i Jorden ved Udløbere, dens Formering ved Frø, hvorledes den i det hele vokser og trives, og hvordan den bedst skal udryddes. Han giver først en historisk Oversigt over de Arbejder, der er udført af andre, og derudfra gaar han videre ved at tilskyde Resultaterne af sit eget Arbejde. 1880 fremkom han med sine Studier over de fleste andre mere ukendte Ukrudtsplanter i et Foredrag i Landhusholdningsselskabet. Omkring 50 Arter er her omtalt.

Nielsen Undersøgelse af de danske Ukrudtsplanter vakte den Gang meget stor Opsigt og satte Sindene i stærk Bevægelse. Han talte hele Landet over i henvend en halv Snes Aar om denne vigtige Side af Agerdyrkingen, og overalt, hvor han kom, satte han Debatten i Gang. Hans bekendte Udtalelse: „Saa kun Følfodfrø i min Brakmark, saa meget I vil“, staar endnu i frisk Minde, ligesom den Meningsudveksling og endeløse Forhandling, den gav Anledning til.

De, der kendte ham i Begyndelsen af Firserne, vil vide, hvor forbitret han kunde være, f. Eks. paa Landbrugspressen, fordi den fremdeles meddelte forlorne udenlandske Meninger, som hans Undersøgelse havde tilbagevist, ja begravet favnedybt for Aaringer siden.

I Spørgsmaalene om Ukrudtsplanternes Vækst, Formering og Udryddelse var han sin Tids største Autoritet; men det store Slid og uegennyttige Arbejde, som han udførte paa dette Omraade, skaffede ham saare liden Glæde. Han maatte tværtimod se paa, hvorledes Ukrudtet tog til Aar for Aar, og det

var ham en stor Sorg, at Landmændene ikke vilde følge hans Feltraab: „Rene Marker!“ —

Botaniker var Nielsen alle sine Dage. Ligemeget hvordan Vejret var, og hvad der ellers kunde være i Vejen, paa botaniske Udflugter var han altid i stort Humør, og de, der har vandret milevidt sammen med ham, vil mindes det med Tak og Glæde.

„Se, den Tidsel der har jeg taget en Nat ovre paa en af Jyllands Heder“. „Hvordan — en Nat?“

„Ja, nu skal De høre: Jeg havde gaaet hele Dagen og trasket om i Regnvejre og kom henimod Aften træt og gennemvaad hjem til Hotellet. Her traf jeg en ung jydsk Lærer, som ogsaa var Plantekender. Han fortalte mig, at denne sjældne Tidselart voksede et Sted ude paa Heden, hvor han netop havde været i Dag. Jeg blev vaagen, kan De tro. Vil De vise mig Stedet? spurgte jeg ham. Ja, i Morgen. — Ja, men jeg skal rejse i Morgen tidlig; kan vi ikke gaa derud endnu i Dag? Han vred sig lidt. Det er jo Regnvejre og næsten Aften. Men jeg fik ham med alligevel. Inden vi naaede Maalet, var det blevet helt mørkt. Der gik vi saa en Tid og stampe om og kiggede ned paa de forskellige Planter, som groede paa Stedet. Endelig udstøder jeg et glad Raab og styrter ned paa Knæ: Her er den, her er den! Jeg fik den gravet op og gemt i min Kasse, og saa gik vi tilbage til Hotellet. Om Natten laa den unge Lærer i Værelset ved Siden af mit og hostede, saa jeg kunde ikke faa Søvn i mine Øjne. Til sidst stod jeg op, tog mit vaade Tøj paa og satte mig til at ordne mine Planter. — Der staar Tidselen“. — De fleste af de Planter, han havde i sin botaniske Have, knyttede der sig en lignende interessant Historie til.

1877 er hans egentlige botaniske Tid forbi. Han kom nu ind i en hel ny Kreds af Mennesker og fik efterhaanden en saadan Travlhed, at Botanikken helt maatte opgives.

FORSØGSMANDEN

P. Nielsen var nu i alle Henseender vel udrustet til at tage fat paa sit egentlige Kald: Forsøg med Kulturplanter. Først nu faar han sin Betydning, sin Mission og skaber sig et

Navn, som altid vil nævnes ved Siden af Docent Fjord og Dalgas. Det er hans videnskabelige Interesser, som dygtiggør ham til det praktiske Arbejde.

1877 er et Vendepunkt i hans Liv. I sin Selvbiografi fra 1889 skriver han: „Da jeg, efterhaanden som jeg indsamlede Kundskaber, søgte at gøre disse frugtbringende for Landbruget, dels ved Foredrag i stedlige Landboforeninger, dels ved talrige Artikler i vore Landbrugsskrifter, blev det kongelige danske Landhusholdningsselskabs Opmærksomhed derved henledt paa min Virksomhed, og saa snart Selskabet var kommen til den Overbevisning, at denne Virksomhed kunde blive til Gavn for vort Jordbrug, ydede det mig straks en virksom Understøttelse, og senere har Selskabet ikke alene i pekuniær Henseende, men endnu langt mere ved Opmuntring, Raad og Vejledning, og frem for alt ved Ordningen af alle Forhold, Forsøgsvirksomheden vedrørende, ydet mig en saa virksom og værdifuld Understøttelse, at jeg ikke kan være taknemlig nok derfor.“ —

Ældre Folk i Ørslev kan mindes, at han gjorde sine første Forsøg med Kulturplanter allerede 1866. Han tilsaaede mindre Stykker i Marken med almindelig Rajgræs og Hundegræs, senere ogsaa Draphavre. Frøet samlede han selv paa Veje og Marker, hvor han fandt særlig veludviklede Eksemplarer. Han ønskede, at Folk skulde dyrke disse tre Græsarter. I Ørslev saaede man kun sildig Rødkløver og Timote, og for at give sine Ord mere Vægt gjorde han selv nogle Forsøg for at faa Klarhed over enkelte Spørgsmaal, særlig hvor meget Frø, man skulde anvende pr. Td. Land, og hvorledes de tre Planter kunde klare sig om Vinteren. En af de allerførste Gaardmænd, Nielsen fik til at saa de tre ny Græsser, var dog noget betænkelig ved Sagen. Han var nemlig bange for, naar han saaede saa mange Slags, at „det ene vilde æde det andet op“. Nielsen beroligede ham og henviste til den almindelige vilde Bevoksning ved Vejene, hvor mange Arter forliges sammen. Han havde da ogsaa snart den Glæde at se, at Egnens Folk drog Lære af hans smaa Forsøg. 1867 skrev han: „Nogle Bemærkninger om vort nuværende Agerbrug“ i „Dansk Landbotidende“. Han gør heri opmærksom paa det store Fremskridt, som alt er gjort: Før avlede man kun faa Fold, nu avler man mange Steder 20 Fold og derover. Dette

kommer af, at man nu har en bedre Sædfølge, Rørlægning, Brakning, Dybdepløjning, Mergling o. s. v. „Men,“ skriver han tilsidst, „der er imidlertid en Grænse for alt, og den Tid vil komme, da vi hverken ved Dybpløjning, Brakning eller Mergling vil kunne forøge Jordens Frugtbarhed, og saa maa vi udfinde andre Midler, hvis Jorden ikke skal forringes. Saadanne Midler er: Dyrkning af andre Planter, der, som Rødkløver med deres lange Rødder kan hente Næring op fra Undergrunden. Vi maa da ogsaa, mere end hidtil, give Jorden flere af de kostbare Stoffer, vi berøver den, ved at fodre mere Sæd op paa Køerne. Det betaler sig i Længden bedre, end mange tror. Endelig maa vi passe bedre paa vore Møddinger og hverken lade dem udvadskes af Regnvand fra Tagene eller fra Gadekær, hvorved mange Stoffer gaar bort gennem Grøfter og Aær til Havet. Naar vi saaledes passer paa overalt, saa bliver der baade Arbejde og Føde til mange flere Mennesker, end der nu lever i Landet.“

1869 besøgte han Holsteinsminde og Hindholm Højskole. Her traf han første Gang sammen med Chr. Christensen, Tune. Han mindes, at de botaniserede om Formiddagen, og om Eftermiddagen holdt Nielsen Foredrag for Højskolens Elever; han kom da ogsaa ind paa Spørgsmaalet om Græsmarken, og til Belysning deraf førte han en Del smaa Kløverbundter med sig.

Samme Aar, 1869, skriver Nielsen sin første store Artikel om de danske Græsmarker. Den findes optaget i „Dansk Landbotidende“. Her træffer vi ham, som han var: skarpseende og klog, praktisk og grundig i Belæringen; det er Botanikeren, som nu med et dristigt Spring svinger sig op imellem Fagmændene paa Planteavlens Omraade; og denne Artikel maa da omtales noget udførligere.

Han hævder først, at Jorden bliver aldrig træt, og den behøver ikke at hvile, naar den bare faar rigelig Gødning. Haven hviler aldrig, og dog avler man her ligesaa meget som for Hundrede Aar siden. I Husmændenes Haver ser man ofte smaa Pletter Sæd Aar efter Aar, uden at Jorden bliver træt, ja i Skagens Klitter tages Aar efter andet Afgrøder af samme Plet Jord, endog af samme Sædart, uden at Jordens Frugtbarhed aftager derved; men her har man ogsaa en kraftig Gødning i Fiskeaffaldet. Jorden skal ikke hvile, den skal

altid bære gult Korn og grønt Græs. Det er Græsmarkerne, som skal være os „en god Indtægtskilde og en Løftestang til at hæve Landbruget. Ja, stod det klart for Landmændene, vilde de vist ikke undlade at gøre flere Forsøg paa dens Forbedring, navnlig ved Dyrkning af de mange gode Græsarter, der vokser vildt ved Veje og Grøfter, paa Marker og Enge, og hvoraf mange egner sig fortrinligt til Dyrkning. Den Landmand, der vil gøre sig bekendt med 10—20 Arter af vore bedste Græsser, vil have det i sin Magt at faa næsten enhver Plet Jord til at give et henholdsvis godt Udbytte baade af Hø og Græsning, hvad enten Jorden er fugtig, tør, sandet, leret eller tørvholdig.“

I Artiklen gaar han nærmere ind paa Spørgsmaalene: Hvilke Arter skal man bruge, og hvorledes skal de dyrkes? Han omtaler udførligt de forskellige Kløverarter: Rød- og Hvidkløver, Alsike o. s. v.; han nævner ogsaa humleagtig Sneglebælg og Lucerne; men til disse havde han den Gang ikke nogen videre Tiltro. Lucernen „fordrer megen Gødning og meget Arbejde og passer i det hele næppe til vore Forhold“. Af Græsser omtaler han en Snes forskellige Arter. Timote og alm. Rajgræs var den Gang almindelig dyrkede; men Nielsen nævner nu mange andre, f. Eks.: Draphavre, italiensk Rajgræs, Engrævehale, Hundegræs, Engsvingel, Engrapgræs og alm. Rapgræs, Hestegræs o. s. v. Han foreslaar derefter forskellige Frøblandinger, giver Anvisning paa Indsamling af Frø, opstiller Beregninger over Merindtægt pr. Td. Land og ender sin Afhandling med Ordene: „Da en god Græsmark er en nødvendig Betingelse for, at Agerbruget i dets nuværende Skikkelse kan gaa fremad, maa man sørge for dens Forbedring ved en mere rigelig Udsæd, en omhyggeligere Behandling, betimelig Eftersaaning og ved Dyrkning af flere Foderplanter, der giver en mere sund og behagelig Føde for Kvæget, et større Udbytte og udtømmer Jorden mindre end en enkelt dyrket Art.“ —

Denne store Afhandling om Græsmarkerne er hans første Henvendelse til en større Kreds af Folket. Det er hans Programtale: Græsmarkerne skal forbedres; men Artiklen blev tillige Indledningen til den Gerning, han fik som Sædmand for det danske Landbrug. — —

Opmærksomheden blev ved denne Artikel henledt paa

ham, og ansete Landøkonomer som: E. Møller-Holst, Tesdorpf og flere andre satte sig i Forbindelse med ham, og efter kort Tids Forløb optræder Nielsen som Raadgiver endog for de mest ansete Landmænd her i Landet.

1871 oprettede E. Møller-Holst, der har gjort sig meget fortjent paa det landbrugsbotaniske Omraade, „Dansk Frøkontrol“, og Aaret efter, 1872, oprettede Chr. P. Jakobsen „Markfrøkontoret“ under Mottoet: Rent og spiredygtigt Frø. Disse to Institutioner er den naturlige Grundvold for Niensens Virksomhed. Uden „Markfrøkontoret“ vilde hans Forsøgsvirksomhed have frembudt meget store Vanskeligheder.

Markfrøkontorets to Mænd, Chr. Jakobsen og J. L. Jensen, henvendte sig til P. Nielsen om Raad i forskellig Retning, særlig om hvilke Frøsorter man nærmest skulde kaste sig over. 1876 foretog disse to Mænd i Forening med P. Nielsen en Rejse for at undersøge Plantedækket paa de Græsmarker, som var tilsaaede med Frø fra Markfrøkontoret. Nielsen blev dog Hovedmanden paa dette Omraade; thi han kendte hver enkelt Græsart i blomsterløs Tilstand, og Arbejdet kunde derfor foregaa med stor Sikkerhed.

Fra den Tid af foretog Nielsen hvert Aar en større Rejse omkring til forskellige Gaarde i Landet, f. Eks. Tesdorpf's Gaarde paa Falster, Hvedholm ved Faaborg, Borreby, Basnæs, Holsteinborg ved Skelskør og flere andre for at undersøge Græslejet analytisk. Han førte en lille Ramme med sig, som nøjagtig spændte over et Areal af $\frac{1}{50,000}$ Td. Land. Om Efteraaret gravede han Græstørv ud efter denne Ramme paa saadanne Steder, hvor Plantedækket kunde antages at svare til det hele Areal. Næste Sommer kom han igen lige før Høslæt til de samme Marker og tog atter Græstørv ud, sædvanlig 5 paa hver Mark. Græstørvene blev skilt ad, Jorden slaet af og Analysen begyndte. Hvert enkelt Græs og Straa, hver Kløver og Ukrudtsplante blev lagt i Bunker efter Arter. Mange Borde blev fulde af smaa Bundter, inden man blev færdig. Planterne og Stænglerne blev talte, Længden maalt, Roden skaaret fra, og Kløver og Græs blev derefter vejjet for at finde Forholdet imellem de forskellige Sorter i Græsblandingen. Naar dette Arbejde var gjort, opstillede han sine Beregninger over de forskellige Sorters Udvikling, hvilke Arter der var gaaet ud, hvilke der var kommet af sig selv o. s. v.

Græsmarksplanternes Spiringsforhold, Udvikling, Varighed, Ydeevne og Værdi gav dette Arbejde Oplysning om; og endelig fik han jo et øjeblikkeligt Kendskab til den paagældende Marks Bevoksning. Han undersøgte selvfølgelig ogsaa andet Aars Græsmark og førte endvidere et Maal med sig paa $\frac{1}{200}$ Td. Land, inden for hvilken Kløver og Græs blev slaet af og vejjet grøn Vægt og Hø.

Disse analytiske Undersøgelser af danske Græsmarker var et trættende og møjsommeligt Arbejde. De mange Bunker og den pinlige Paapassenhed ved Sorteringen: at hvert eneste Straa blev lagt i det rette Bundt, virkede haardt paa Nerverne og indbragte ofte Nielsen og Assistenten en dundrende Hovedpine. Han opnaede imidlertid som Hovedresultat at fastslaa den enkelte Kulturplantes Bidrag og Betydning for hele Græsafgrøden. Niensens Fortjæneste paa dette Omraade kan ikke vurderes højt nok, mange anser den endog for at være hans Hovedfortjæneste, og saa meget er i hvert Fald sikkert: Disse Undersøgelser har medført meget store Fordele for Landet og vakt betydelig Opmærksomhed i Udlandet.

Hvor nøje Nielsen allerede den Gang var inde i Græsmarksspørgsmaalet viser følgende: Første Gang, han var hos Tesdorpf, blev han modtaget med udsøgt Opmærksomhed. Tesdorpf viste ham omkring paa Godset. Nielsen kom efter Opfordring for at undersøge hans Græsmarker, og Tesdorpf var ganske rolig; han vidste, at Mage til frodige Græsmarker skulde man vanskelig finde anden Steds i Danmark. Da den analytiske Undersøgelse var forbi, spurgte Tesdorpf, hvad han syntes om hans Græsmarker. „De duer slet ikke,“ sagde Nielsen. Tesdorpf studsede af Forbavselse og blev ganske tavs. „Ja,“ fortsatte Nielsen, „i Aar kan de jo gaa; men til næste Aar duer de ikke.“ — —

Nogen Tid efter, at Nielsen var kommen hjem, fik han Brev fra Tesdorpf, om han ikke vilde hjælpe ham med en Forbedring af hans Græsfrøblanding. Tesdorfs Blanding saa saaledes ud:

- 13 Pd. Rødkløver.
- 2 - Alsike.
- 6 - Hvidkløver.
- $1\frac{1}{2}$ - Timote.
- $3\frac{1}{2}$ - italiensk Rajgræs.

Og næste Foraar endvidere:

8 Pd. engelsk Rajgræs.

Alt pr. Td. Land til treaarigt Udlæg.

Nielsen sendte ham 1876 følgende Opskrift til en ny Blanding:

- 8 Pd. Rødkløver.
- 2 - Hvidkløver
- 3 - Alsike.
- 2 - italiensk Rajgræs.
- 1¹/₂ - engelsk Rajgræs.
- 1 - Timote.
- 4 - Hundegræs.
- 3 - Draphavre.
- 2 - Engsvingel.
- 1 - Engrævehale.

Alt pr. Td. Land til treaarigt Udlæg.

Disse to Græsblandinger er ret oplysende. Den første viser os en praktisk Landmand, som har lagt Mærke til, at Kløveren vokser frodig paa hans Jord, og som ved Anvendelse af Eftersaaning tilvejebringer en frodig Sommergræsning; men Nielsens Blanding viser sin Overlegenhed i den større Bevægelighed i Valg af Arter og betegner et stort Fremskridt, især ved Tilskud af de nye Arter og en mere formaalstjænlig S sammensætning af Blandingen.

Efterhaanden, som Nielsens smaa Forsøg skred fremad, forsømte han ikke at tage Egnens Landmænd med hjem, for at de skulde se Forsøgene og lære de forskellige Græsser at kende. Bondestanden var den Gang, ligesom til Dels endnu, langt tilbage paa det landbrugsbotaniske Omraade. Nielsen skriver i et Brev fra Begyndelsen af Halvfjerdserne: „Det er rent fortvivlet med Bønderne, de ved ikke noget om Planterne, skønt de selv er Plantedyrkere. Naar jeg taler om Ukrudt, ved de ikke, hvilke Arter det er, jeg mener, og spørger jeg: „Kender I da slet ingen Græsser?“ svarer De: „Jo, Timote, Rødkløver og Hvidkløver.“ — Nielsen lod sig dog ikke forknytte, selv om en Landmand, efter et af hans grundige Foredrag om Rustsvampe, spørger ham: „Rust paa Jærn er det samme som Rust paa Græs?“

Den botaniske Uvidenhed i Bondestanden hæmmede hans

Virksomhed, og han beklagede, at Bondestanden ikke kunde forstaa hans Planer og Ideer, fordi de manglede de fornødne Forkundskaber.

Det blev derfor de store Landmænd, som kom til at bære ham frem som Forsøgsmand, og imellem disse maa især nævnes Kammerherre C. V. B. Castenskiold til Borreby. Han havde meget tidligt Øje for den Betydning, Nielsen vilde kunne faa for det danske Landbrug, og han purrede ved alle Lejligheder til de Ledende, særlig Lensgreve Holstein Holsteinborg, som den Gang var Præsident i Landhusholdningsselskabet.

1875 begyndte Nielsen igen en Del Græsforsøg, og 1876 udvidede han disse ret betydeligt; men først 1877 begyndte han den store Forsøgsvirksomhed, som har gjort hans Navn berømt. Han indsendte, rimeligvis efter Samraad med Grev Holstein, en Ansøgning om Undersøttelse til Landhusholdningsselskabet.

Nielsen fik den ønskede Understøttelse af 600 Kr. Det var ikke meget. Kammerherre Castenskiold indsaa straks, at 600 Kr. var utilstrækkeligt, og at hver Øre vilde gaa med til Hjælpelæreren og Forsøgene, saa Nielsen selv ikke vilde faa noget som helst for sit Arbejde; han henvendte sig derfor til enkelte Mænd, som ifølge deres Stilling maatte kunne skaffe flere Penge; men han opnaaede ikke meget i den Retning. At Nielsen arbejdede med Tab siger sig selv. Skolelodden blev udstykket til Forsøg og gav liden Indtægt, Hjælpelæreren fik Kost og Løn, nogen Arbejdskraft maatte han have, og mange fremmede strømmede til for at se den allerede det første Aar berømte Forsøgsmark. Det gik derfor omtrent helt paa hans egen Regning og Risiko, og man maatte i en Aarrække leve overmaade sparsommeligt i Ørslev Skole.

Der var selvfølgelig udført Forsøg f. Eks. i England, før Nielsen begyndte; men han kendte ikke noget til dem. Ved Landbohøjskolen i København var der ogsaa en lille Forsøgsmark. Den var oprindelig anlagt af den senere bekendte Prof. Segelcke, efter engelsk Mønster. Nielsen mente nu, at han kunde gøre sit Anlæg adskilligt bedre end Landbohøjskolens, og han fik da straks et lille Sammenstød med sine Overordnede. Professor Jørgensen mente sig særlig kvalificeret til at foreskrive Regler for Anlægget, han ønskede Gange mellem

Forsøgsstykkerne ligesom ved Landbohøjskolens Forsøg. Nielsens botaniske Blik sagde ham sfraks, at de Planter, der vokser ved Gangene, faar mere Jord, Plads og Lys, end de, som vokser i Midten af Forsøgsstykkerne, saa det Raad kunde han ikke bruge. Han anlagde derfor Forsøgsmarken efter sit eget Hoved og helt paa bar Bund. Hans Grundregler kan i Korthed udtrykkes saaledes: Jordens Uensartethed er Markforsøgenes største Vanskelighed. Denne overvindes dog i nogen Maade ved ikke at gøre Forsøgsparcerne for store. Ingen enkelt Forsøgsparcel maa begunstiges, hvorfor Gange ikke maa bruges. Til Skel bruges en Græskant (italiensk Rajgræs). Fællesparceller skal bruges, det vil sige: De samme Forsøgsnumre skal gentages under aldeles samme Forhold. Streng Ensartethed indenfor en enkelt Forsøgsrække og for Forsøgsrækker, som skal sammenlignes baade hvad Jordbund, Gødning, Bearbejdning og Besaaning angaar.

Ved dette geniale Anlæg blev han Foregangsmanden for sammenlignende Forsøg med Kulturplanter; „han er ubestridt anerkendt som Banebryder med Hensyn til Methodik for Markforsøg.“

Ørslev Skolelod var som Forsøgsplads just ikke den allerbedste. Hovedbetingelsen: Jordens Ensartethed, var dog til Stede; men flere Partier af Marken var ujævne og kunde ikke bruges. Han maatte derfor stykke sin Skolelod svært ud og i det hele anvende megen Omhu for at Forsøgsparcerne kunde faa lige Vilkaar at leve og vokse under. Skolegaarden var gammel, Ladebygningen var for Forsøgsvirksomheden under al Kritik, Marken var ikke indhegnet o. s. v. I henved 10 Aar drev han sine Forsøg under disse mangelfulde og vanskelige Forhold.

P. Nielsens første Forsøg gjordes selvfølgelig med Græs og Kløverarter. Han vidste, hvor sørgelige Græsmarkerne var, og det var da ikke saa underligt, at han begyndte der, hvor Trangen til Hjælpen var størst. Han fik samlet en Del Frø af forskellige Græsarter, saaledes: Draphavre, Hundegræs, Engsvingel, italiensk og almindelig Rajgræs, forskellige Hejrearter, Hejresvingel o. s. v. Desuden fik han en Del Kløverfrø fra Danmark og ikke faa Prøver fra Udlandet. Alle disse Frøprøver saadede han ved Siden af hverandre, med Græskant til Skel og efter en bestemt Plan. Forsøgsstykker-

nes Størrelse var $\frac{1}{1000}$ Td. Land. I Ørslev saaede han 300 Forsøgsstykker om Aaret, Halvdelen med Græs og Halvdelen med Kløver. Græslejet var 3aarigt, og han havde altsaa en 900 Forsøgsstykker at arbejde med om Aaret. Samtidig med disse Forsøg, som gik ud paa at finde Ydeevnen, anstillede han Forsøg med forskellige Frøsorter for at faa Klarhed over, hvor stort et Kvantum Frø man behøvede pr. Td. Land. 1877 paabegyndte han Forsøgene med Varieteter af Byg og Havre, de første Aar dog ikke ret mange, henholdsvis 14 og 9; men senere føjede han en Mængde nye Varieteter til. Endvidere anstillede han Forsøg med smaa og store Korn af to- og seksradet Byg og af Havre og optog ligeledes Forsøg med Runkelroer, Gulerødder, Kartoffler og Frøavl af de almindeligst benyttede Sorter. Endelig skal endnu nævnes, at han allerede 1877 gjorde Forsøg med Kunstgødning, Spiringsforsøg, Jorddæknings- og Eftersaaningsforsøg og optog Lucernen i Forsøgsrækken og enkelte andre mere sjældne Planter, som f. Eks. Blodkløver. I en Udkant af Marken havde han et lille Antal vedvarende Græsmarker. Disse havde en særegen Interesse for ham. Han saa her, hvorledes de Arter, han havde saaet i Stykkerne, blev fortrængt ved Indvandring af nye Arter, hvorledes Indvandringen skiftede Karakter med Aarene, hvordan Ukrudtet kom og gik, og hvad der endelig holdt sig konstant i Græslejet. Disse smaa Forsøgsmarker laa paa en Knold i Marken og var derfor ikke „rationelle Forsøg“; men de tilfredsstillende Botanikeren P. Nielsen, og de berigede hans Indsigt i dette vigtige Spørgsmaal.

P. Nielsen blev ikke sat i Stand til at rejse til Udlandet for at studere beslægtet Arbejde. Han maatte selv finde paa, lægge Planer og selv udføre Arbejdet. At han kunde det, tjæner til hans Ære.

I de 20 Aar, Nielsen udførte Kulturforsøg, frembragte han store Værdier for Danmark. Jeg kan dog ikke her gaa i Einzeltheder, men skal i Korthed og for Oversigtens Skyld under ét nævne Hovedpunkterne af hans omfattende Virksomhed.

Planternes Forædling havde hans særlige Interesse. Han dyrkede mange Varieteter og Bastarder for at finde de bedste Former. „Ørslev seksradede Byg“ og en Runkelroe „Ørslev Flaske“ fremelskede han selv. Denne sidste fremkom

ved Krydsning mellem Elvetham og rød Eckerndorfer. Den viste sig konstant det første Aar. Eckerndorfer var oprindelig blandet rød og gul. Nielsen opelskede en gul, der ligesom „Ørslev Flaske“ endnu har nogen Udbredelse. Han vedligeholdte ogsaa en Ært, som han oprindelig havde havt med hjemme fra, og som han kaldte: „Min Moders Ært“. Kunstig Krydsbefrugtning foretog han ikke.

I Rodfrugtavlens har han givet fortrinlige Anvisninger, især i Dyrkning af Bælgplanter. Nielsen havde tidlig Øje for, at Bælgplanterne berigede Jorden med Kvælstof. Han kunde ganske vist ikke forklare det; men han tog Sagen, som den var, og anbefalede f. Eks. Landmændene at saa Havre efter Kløver. At Frank i Berlin 1879 og senere Hellriegels i Bernburg fik Æren og ikke Nielsen af at træve paavist Bælgplanternes kvælstofsamlende Evner, skyldes den Omstændighed, at han ikke havde en Kemiker ved Siden af sig, som kunde tage saadanne Spørgsmaal op til videnskabelig Undersøgelse.

Sædskiftet lagde han Hovedvægten paa. Hans Arbejde i den Retning gik ud paa: Jordens Renholdelse, Gødningens fordelagtigste Anvendelse og Udnyttelsen af Bælgplanternes kvælstofsamlende Evner.

Til Belysning af Spørgsmaalene om Staldgødning, Kunstgødning og flydende Gødning har han ogsaa givet gode Bidrag. Disse Spørgsmaal interesserede ham meget, endog før han paabegyndte Forsøgene 1877.

Forsøg med Sædarter drev han i forbavsende Udstrækning. Fra Udstillingen i København 1888 fik han med hjem 200 Bygprøver og omtrent 100 Havreprøver fra danske Gaarde, og da der desuden var fremkommet en Del nye Varieteter af Byg, Havre, Hvede, Rug o. s. v. tog han det op altsammen. Landmændene trængte haardt paa, de vilde have alting prøvet straks, og hans Overordnede kunde ikke se saa meget som en Pose Frø, uden de sagde: „Send den ned til Nielsen og lad ham prøve“. Og Nielsen kunde desværre ikke godt sige Nej, naar man bad ham saa mindeligt. Han skriver i et Brev til H. Mortensen: „Tiden er knap og vanskelig, Kravene store og mange, . . . ikke mindst til mig stilles der store Krav, og jeg er bange for, at jeg ikke kan sige Nej, men stedse vil paatage mig mere, end jeg mulig kan over-

komme“. — Forsøgene summerede sig derfor op. 1889 stod der ikke mindre end henimod 3000 Forsøgsstykker paa Markerne i Tystofte.

Under Arbejdet med alle disse Forsøgsrækker blev dog Græsmarkerne hans Alfa og Omega. Forsøgene med Græs og Kløverarter gik op i Tusindevis, og store Værdier er her ved frembragt. Som nogle Hovedresultater skal her anføres efter Statskonsulent K. Hansen :

„At de enkelte Græsmarksplanters landøkonomiske Værdi med Hensyn til Ydeevne, Varighed, Voksemaade, Forbedringer til Jordbund o. s. v. er bleven omhyggeligt undersøgte ;

at det er blevet bevist, at Avlsstedet for Frø af samme Art i flere Tilfælde, og navnlig for Rødkløveren, er af afgørende Betydning ;

at man nu med stor Sikkerhed kan afgøre, om Kløverplanterne paa en Mark er af amerikansk eller evropæisk Oprindelse ;

at der er blevet anvist hensigtsmæssige Frøblandinger til Græsmarkerne under forskellige Forhold ;

at Betydningen af at lægge ud i gødningskraftig og velbehandlet Jord er bleven godtgjort ;

at der er blevet givet sikker Vejledning med Hensyn til Saamængde samt Saa- og Dækningsmaade ;

at Betydningen af og Fremgangsmaaden ved Efteraaning af mislykkede Udlægsmarker er bleven sikkert belyst, og

at man har faaet en klarere Forstaaelse af Aarsagerne til og Midlerne imod Kløverens Usikkerhed.“

Det var en mægtig Virksomhed, han havde med alle disse mange Forsøg ; men Arbejdet var ham ikke alene en Glæde, det var ham ogsaa en Styrkelse, og der skulde meget til, før man hørte af hans egen Mund, at nu kunde det være nok. Han skriver hjem til sin Broder i Ørby i April 1887 : „I skulde se alle de mange Poser med Korn, Frø og Roer, saa vilde I forundre Jer ! Ærter, Vikker, Bønner, Majs, Vaarrug, Vaarhvede, Varieteter af Byg og Havre i Snesevis, Maltbyg, Boghvede, Spergel, Sennep, Serradella, Rødkløver i mange Varieteter, Hvidkløver, et meget stort Antal Græsarter, tal-

rige Varieteter af Runkelroer, Gulerødder, Kaalrabi, Turnips, Kartoffler, Alsike, Sneglebælg, Rundbælg, Lucerne, Esparsette, Blodkløver o. m. m. Det ser helt imponerende ud. Alt venter paa Udsæd. Gud give, det var vel over-
 staet.“ —

I Arbejdets Udførelse var han Nøjagtigheden selv. Han var omhyggelig for hvert Frø og hvert Straa, alt blev gjort med en næsten pinlig Samvittighedsfuldhed. Dets Udførelse i Marken foregik saaledes:

Før Saaningen fandt Sted, blev Jorden tilberedt paa samme Maade som almindelig Skik med svensk Harvè og dansk Harve. Derefter inddeltes Marken i Felter af den Størrelse, som Forsøgene skulde have. Skællene mellem Sædstykkerne rilledes op, og italiensk Rajgræs blev saaet, da det er et Græs, som vokser kraftigt op i Løbet af Sommeren. Efter at Marken saaledes var nøjagtig inddelt, blev Sædprøverne lagt ud paa Stykkerne efter en forud affattet Liste. Frøprøverne var forud afvejet saaledes, at Vægten svarede til, hvad der almindelig bruges: For toradet Byg og Rug 200 Pd. pr. Td. Land, seksradet Byg 180 Pd., Hvede 240 Pd. og Havre 10 Skæpper for hver Td. Land. — —

Naar Prøverne var saaet, foregik Dækningen paa den Maade, at Forsøgsstykket fik et Træk paa langs og et Træk paa tværs af en lille Sæddækker, som blev trukket af to Mand. Sæddækkeren blev løftet over Skællene ved hvert enkelt Forsøgsstykke. Naar endelig hele Marken saaledes var harvet, blev den tromlet med en lille Haandtromle.

I Løbet af Sommeren blev Markerne holdt saa rene for Ukrudt som muligt. Hovedvejene imellem Sædsrifterne holdtes revne, og alt var pynteligt.

Naar Høsten kom, blev først alle Dækkanterne hugget bort, og hvert Aks omhyggeligt ført ind paa sit eget Omraade. Derefter høstedes hvert enkelt Forsøgsstykke for sig; blev derefter bundet sammen og straks sat op. Det foregik med saa stor Nøjagtighed, at ikke et Straa gik til Spilde.

Prøverne kørtes derefter hjem hver for sig eller med Sejldug imellem, saa man kunde have mange Prøver ad Gangen. Sædvanlig blev dog det hele tærsket paa Marken paa store Sejldug. Prøverne blev derefter rensede og Kærnen vejet, hvorefter der blev taget Hollandsk- og Tøndevægt og Vægt i

Gram pr. 1000 Korn. Derefter blev Prøverne skarpt rensede til næste Aars Udsæd, og af disse blev atter taget Hollandsk- og Tøndevægt og Vægt i Gram pr. 1000 Korn.

Forsøgene gentoges selvfølgelig, og Talrækkerne svulmede derved voldsomt op; men ud af disse mange Tal drog han sine sindrige Resultater.

Han havde nu stillet Spørgsmaalene. Var de rigtigt stillede, vilde Naturen selv give Svaret i hele sin Sandhed. Men Nielsens fine Blik for Naturen, hans store Erfaring og kloge Omtanke gjorde netop, at Spørgsmaalene Aar efter Aar faldt konsekvent og rigtigt.

Om Vinteren bearbejdedes og beregnedes de uhyre Talrækker, og tilsidst fremkom en ganske lille Tabel, et lille Kvalitativ, „kort, klart, grejt“, som indeholdt den hele Visdom. Da en af hans Assistenten en Gang — efter mange Dages haardt Slid ved Beregninger — udtalte sin Forbavselse over, at det hele nu var samlet sammen og draget ud af de store Dynger paa en saa lille og let overskuelig Plads, sagde Nielsen: „Ja og saa er der endda kun to Mænd, som læser det ordentligt igennem,“ og de to Mænd er: „Sætteren og mig selv“.

Ved Siden af Forsøgene derhjemme paa Skolelodden fik Nielsen Lejlighed til at anstille Forsøg i det større paa flere Herregaarde som: Ourupgaard, Hvedholm, Borreby, Holsteinborg, Basnæs o. fl. andre.

Han omfattede dette Arbejde med stor Interesse, da han her, som Raadgiver og Konsulent i det større, kunde prøve sine egne Forsøgsresultater. Det var ham en stor Støtte; ti han fik herigennem ligesom en Række Forevisningsmarker, hvor Befolkningen selv kunde overbevise sig om hans Arbejdes Art og Rentabilitet. Særlig paa Hvedholm skal Resultatet have været meget overraskende.

Nielsens Betydning for det praktiske Landbrug er gennemgribende. Det skyldes ham, at man nu overalt anvender de mange nyttige Foderplanter, som før hans Tid var ukendte, og at man i Behandlingen af Jorden og Gødningens Anvendelse har gode Anvisninger, ligesom Eftersaaning af ødelagte Udlægsmarker har vundet Indgang sammen med mange andre nyttige Foranstaltninger, som er fremhævet foran.

Hvor store Værdier der er opnaaet ved hans Arbejde, kan

man selvfølgelig ikke ligefrem paavise; ti der spiller ogsaa andre Faktorer ind. En Beregning vil dog her være paa sin Plads. Statskonsulent K. Hansen har for et enkelt Af-snit af hans Virksomhed givet en saadan Beregning, som følger her:

„Ved Benyttelsen af den korrigerede Høststatistik viser det sig, at vi i de 10 Aar fra 1875, da Høststatistiken begynder, hvilket Tidspunkt saa nogenlunde falder sammen med Begyndelsen af den omhandlede Forsøgsvirksomhed, til 1884 havde et gennemsnitligt Areal af 296,000 Tdr. Land til Slæt af Agerhø, hvilket Areal gennemsnitlig gav 3160 Pd. Hø pr. Td. Land. Sammenlignes hermed de sidste 10 Aar, altsaa Tiden fra 1888 til 1897, da udgjorde Arealet til Agerhø gennemsnitlig 368,855 Tdr. Land, der gav et Gennemsnitsudbytte af 3920 Pd. Hø. Forskellen herimellem, 760 Pd. Hø à 2 Øre, repræsenterer en Pengeværdi af 15,₂₀ Kr., hvilket for det sidstnævnte Areal udgør over $5\frac{1}{2}$ Million Kr. aarlig eller i de sidste 10 Aar ca. 56 Mill. Kr. mere end i de førstnævnte 10 Aar med samme Areal. Selvfølgelig har ogsaa andre Faktorer været medvirkende til at skabe dette Fremskridt; men paa den anden Side er der heller ikke Tvivl om, at P. Niensens Arbejde allerede havde givet kendelige økonomiske Udslag før 1884, om end Hovedvirkningen deraf er falden i de sidste 10—15 Aar.“

Tager man endnu i Betragtning alle de andre Forsøg, P. Nielsen har udført, og de Værdier, der herved er frembragt, maa det indrømmes, at faa har paa en mere indgaaende og virksom Maade end han været med til at fremskaffe Betingelserne for det store kulturelle Fremskridt, som det danske Folk har gjort i den sidste Menneskealder.

Fra 1877 til 82 lod Nielsen sig nøje med den lille Understøttelse af 600 Kr. om Aaret. Han var en beskeden og fordringsløs Mand; eller rettere, han var for stolt en Natur til at tigge sig frem. Hans Arbejde og dets Resultater skulde bane ham Vej, ikke Albuerne. Det laa nu saaledes i hans Natur, at han ikke kunde forlange, naar det angik ham selv. Stundom var han dog meget nedtrykt over sin Stilling, ikke alene, fordi Hjælpen var saa ussel og yderlig lille, men ogsaa

fordi han sjælden mærkede, at man skattede hans store, uegennyttige Arbejde.

Han følte sig ofte tilsidesat, og Gang efter Gang kom dette til Orde hos ham. Let at saare, som han var, tog Ordene en hurtig Vending, og han rullede da en Mængde Eksempler frem for at bevise, hvor ene han følte sig. „Jeg vil ikke skjule, at jeg tidt blev overset og ringeagtet af vigtige akademiske Herrer, fordi jeg kun var Seminarist; men jeg satte mig for, at jeg skulde vise de Herrer, at jeg skulde komme frem. Vel har jeg ikke store Tanker om mig selv; men jeg følte, at jeg var mange af disse Herrer overlegen i Kundskab, og jeg finder mig ikke i at blive skubbet i Krogen af aandshovmodige Folk.“

1882 begyndte man dog at røre sig til Fordel for ham, idet han den 1. April blev udnævnt til: Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Konsulent og Forsøgsleder i Planteavl med en Løn af ialt 3000 Kr. om Aaret. Titelen var lang nok; men Indtægten strakte ikke vidt. Han var dog meget glad ved Udnævnelsen, skønt den gav ham meget mere at bestille. I økonomisk Henseende stillede den ham ikke bedre. Han skulde nu holde Assistent ogsaa om Vinteren, hvad han før ikke havde havt Raad til, og Forsøgene blev betydeligt udvidet kort efter den nye Bevilling. Han sagde derfor ogsaa ofte: „Jeg var rigere som Skolelærer end som Konsulent.“

Nielsens Virksomhed stod nu i fuldt Flor, og hans Navn havde en god Klang herhjemme og i Udlandet, særlig i de skandinaviske Lande. Fremmedbesøget tog til; mange Udlændinge snørede deres Randsel og rejste til Ørslev, og ligesaa optaget som de blev af Manden, ligesaa forundrede var de over de ydre Forhold, hvorunder han arbejdede. En meget anset Udlænding traf ham under sit første Besøg i Ørslev i Skolegaardens lille Lo, der var ligesaa mørk som et Brændeskur, og da han fik at vide, at det var al den Bekvemmelighed, han havde inden Døre for sin Forsøgsvirksomhed, slog han Hænderne sammen af Forfærdelse, og han kom Dagene efter stadig tilbage til den Sag.

Det erkendtes dog fra alle Sider, at Nielsen var ved at slide sig op under de smaa Forhold, og at man nu snart maatte se at finde paa en Udvej. I et Brev til Kammerherre Castenkiold skriver han: „Hvad der end bliver gjort, maa min Stil-

ling dog blive saadan, at jeg ikke samtidig med, at jeg vier mine Kundskaber og afser alle mine Kræfter i Landbrugets Tjæneste, kommer til at leve i en fortrykt Stilling; ... for mig gælder det formentlig om snarest at faa Forholdene ordnede paa en tilfredsstillende Maade, da min Arbejdskraft ellers vil opslides til Unytte. Den Uvished, hvori jeg kun alt for længe har levet, er for mig meget pinlig.“ —

1884 gik pludselig det Rygte, at Højskoleforstander L. Schrøder havde tilbudt ham Plads som Lærer ved Askov Højskole saaledes, at han om Sommeren drev Forsøg og om Vinteren var Lærer paa den udvidede Højskole. Nogen bestemt Aftale var der ikke imellem dem, der var kun talt derom i stor Almindelighed. Rygtet naaede imidlertid ud, og Docent Fjord skal da have udtalt de bekendte Ord: „Det skal ej ske“. Mulig dette kan have været en Spore til, at der blev gjort noget for ham; men forøvrigt var Kammerherre Castenskiold en virksom Kraft i de Dage. Han talte Niensens Sag med stor Djærvhed paa højere Steder, og for at faa en Ende paa Sagen tog han Docent Fjord med hjem til Borreby, og efter at han havde overnattet der, kørte de sammen til Ørslev for at besøge Nielsen. Om dette Besøg skriver Kammerherre Castenskiold:

„Docent Fjords klare Blik var sandelig ikke ret mange Øjeblikke om at se, at der hurtigst muligt maatte ske en Forandring. Nielsen skulde helt løses fra sin Skolegerning, og større Midler maatte øjeblikkelig skaffes til Veje og stilles til hans Raadighed, saa han enten kunde tage hele Skolelodden ind til Forsøg eller ogsaa flytte derfra; ... men det maatte iværksættes uden Tab for ham selv.“ —

Docent Fjord var optaget af, hvad han havde set i Ørslev, og med ham kom der Fart i Tingene.

Landhusholdningsselskabet ønskede, at Nielsen skulde rejse fra Skolen og bygge en Forsøgsgaard anden Steds. Selskabet indgik i August 1884 med et Andragende til Indenrigsministeriet for gennem en Bevilling paa Finansloven at søge Forsøgsvæsenet ordnet for Niensens Vedkommende.

Under Rigsdagssamlingen 1885—86 forhandlede Bevillingen til en ny Forsøgsstation. Folketingsmand Feldthusen fra Høve skrev til Nielsen fra Rigsdagen: „Sagen er nu endelig naaet frem til Finansudvalget, og Bevillingen vil komme frem

ved tredie Behandling af Finansloven ... Hvorfor den kommer saa sent frem, er mig ubekendt; men der sker næppe nogen Indsigelse imod Bevillingen ... Der er intet at befrygte, Sagen møder megen Velvilje hos de agerdyrkende Medlemmer af Tinget.“ —

Docent Fjord sendte Nielsen et Kort:

Fortroligt!

Ret gode Udsigter til 3000 + 7000 under en eller anden Form.

N. J. Fjord.

Dette lille Kort gemte Nielsen som en Erindring. Han vidste godt, at det var Fjords brede Myndighed, som banede Vej for ham, hvor han ikke selv kunde trænge frem.

Rigsdagen bevilgede 10,000 Kr., hvoraf 3000 som Honorar til ham selv og 7000 til Konsulent- og Forsøgsvirksomheden. Det var i den vanskelige politiske Tid, i Provisorieaarene, at denne Bevilling blev givet.

Endnu før Pengene var sikrede, skrev Nielsen til Castenskiold, om han ikke kunde finde en passende Jordlod ved Skelskør, da han nødig vilde forlade Egnen, hvor han havde alle sine Venner. I den Anledning købte Castenskiold en Forpagter ud paa en af Borrebys Fæstegaarde i Tystofte ved Skelskør. Saa snart Sommerarbejdet var vel tilendebragt i Ørslev 1885, tog Nielsen fat i Tystofte. Dag ud og Dag ind vandrede Nielsen og hans Assistent, Jens Larsen, Glænø, den lange Vej fra Ørslev til Tystofte for at gøre de forberedende Arbejder i Mark og Have. Han ledede personlig det hele og plantede selv hvert Træ og hver Busk. Det gjaldt for ham om at vise Verden, hvorledes en forfalden Gaard bringes i Kultur i en Haandevending. Han lagde hele sin udstrakte Erfaring ind i Arbejdet og svang sin Skovl og Spade fra tidlig Morgen til sen Aften med ungdommelig Iver. Han havde da ogsaa den store Glæde at se alting vokse frodigt op omkring den nye Gaard. „Nielsen har en lykkelig Haand, det gror efter ham som ved et Trylleri,“ sagde Folk. — Tegningerne til Gaarden var ikke saa lette at faa i Orden. Nielsen vilde have det stort og solidt. Stillede han før kun smaa Fordringer, blev de nu næsten for store. Der maatte ikke bruges for

mange Penge, og derfor blev Tegningerne Gang efter Gang lavede om. Haandværksmestrene, Nielsen, la Cour, Fjord og andre, som kunde føre en Blyant, tegnede. Castenskiold havde et møjsommeligt Arbejde som Mellemand imellem Autoriteterne i København og Nielsen. Nielsen blev enig med Castenskiold om, at Bygninger til 10,000 Kr. var nok til ham; men det blev til 19,000 Kr., og senere, da hele Fæstegaarden kom til, blev det 30,000 Kr. Tilsidst stod hele Forsøgsgaarden i over 60,000 Kr. Nielsen havde over sig Indenrigsministeriet og Landhusholdningsselskabet; han var Fæster til Kammerherre Castenskiold paa Borreby og ejede selv for 1500 Kr. Inventargenstande i Forsøgsvirksomheden. — Forholdene var saaledes ret indviklede. 1899 solgte Kammerherre Castenskiold Tystofte Forsøgsgaard til Staten for 50,000 Kr.

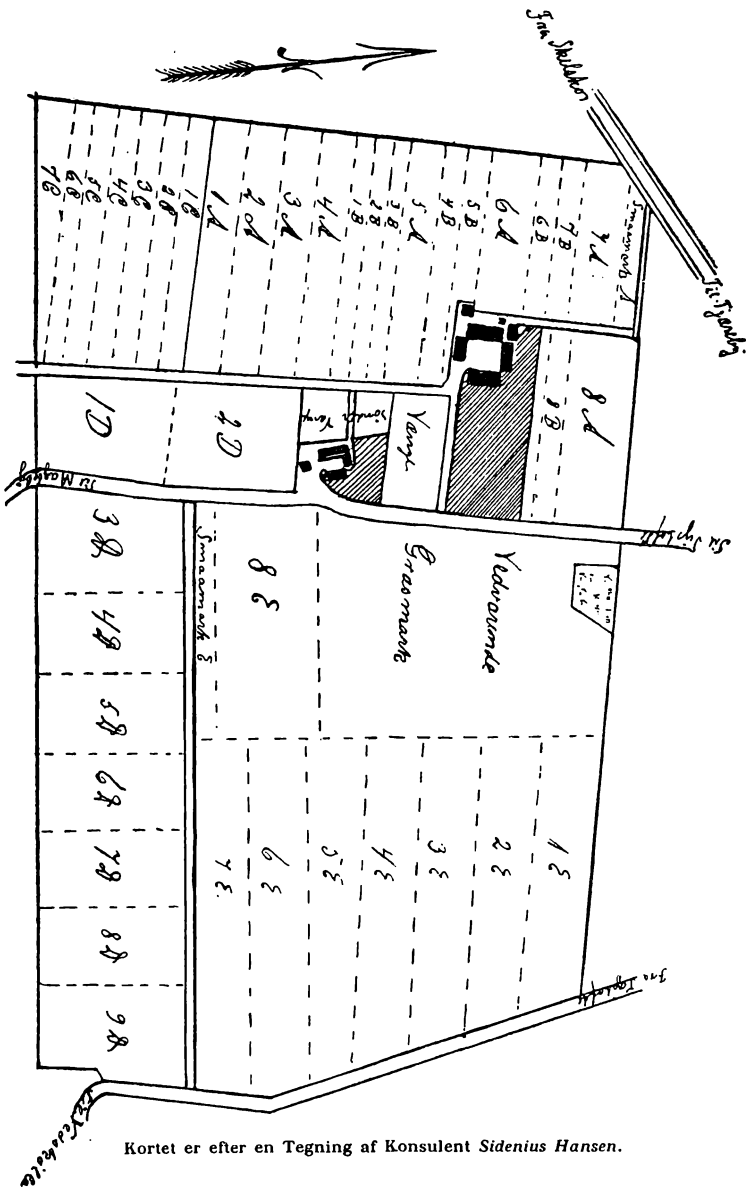
Da det i denne Forbindelse kan have sin Interesse at se, hvorledes P. Nielsen, der fra nu af fører Titelen Statskonsulent, ordnede sit Anlæg i Tystofte, hidsættes nogle forklarende Ord til vedføjede Kort.

Forsøgsgaarden var oprindelig en Parcel paa 20 Td. Land af Fæstegaarden Studegaard paa Tystofte Mark; men efter nogle Aars Forløb overtog Nielsen hele Ejendommen. De ovennævnte 20 Td. Land var inddelt i 3 Sædskifter: A, B og C; men senere, da hele Ejendomme inddrog under Forsøgsvirksomheden, føjedes 2 Sædskifter til: D og E. De forskellige Marker var inddelte saaledes:

A-Marken:

- 1) Kløver og Græs (Ajleforsøg).
- 2) Havre (Varietets- og Sorteringsforsøg paa $\frac{1}{100}$ Td. Land).
- 3) Vikkehavre (Forsøg med forskellige Blandinger).
- 4) Rug (Varietetsforsøg paa $\frac{1}{100}$ Td. Land).
- 5) Sneglebælg og Græs.
- 6) Rugforsøg paa $\frac{1}{100}$ Td. Land.
- 7) Roer og Kartoffelforsøg paa $\frac{1}{200}$ og $\frac{1}{1000}$ Td. Land.
- 8) Byg (Varietets- og Sorteringsforsøg paa $\frac{1}{100}$ Td. Land).

Ialt 8 Td. Land, som blev gødet med 12 Læs Staldgødning à 4 Kubikal. til hver af Rugafgrøderne og 20 Læs à 4 Kubikal. til Roer og Kartoffler.

Kortet er efter en Tegning af Konsulent Sidenius Hansen.

B-Marken :

1) Kløver og Græs.	} Forsøg paa $\frac{1}{1000}$ og $\frac{1}{400}$ Td.
Land.
2) — - —	
3) — - —	
4) Helbrak.	
5) Hvedeforsøg paa $\frac{1}{100}$ og $\frac{1}{1000}$ Td. Land.	
6) Havre- og Bygforsøg.	
7) Roeforsøg paa $\frac{1}{200}$ og $\frac{1}{1000}$ Td. Land.	
8) Imperialbyg.	

Ialt 4 Td. Land, som blev gødet med 20 Læs Staldgødning til Hvede og 20 Læs til Roer.

C-Marken :

- 1) Kløver og Græs.
- 2) — - —
- 3) Brak (gødet med Staldgødning).
- 4) Rug.
- 5) Byg.
- 6) Vikkehavre (Staldgødning).
- 7) Havre.

Ialt 4 Td. og 3 Skpr.

I Efteraaret 1888 nedbrændte Fæstegaarden, og Forpagteren rejste. 1889 lod Kammerherre Castenskiold opføre nye Bygninger, kaldet Østergaarden, og denne, tilligemed 13 Td. Land, overtog Nielsen og indrettede her en Nimarksdrift:

D-Marken :

1) Græs.	} Frøavl.
2) —	
3) Havre.	
4) Brak (staldgødet).	
5) Hvede.	
6) Ærter, Hestebønner og Vikker (forsøgt paa $\frac{1}{100}$ Td. Land).	
7) Rug.	
8) Roer (staldgødet).	
9) Byg.	

Ialt 11 Td. og 2 Skpr. Land.

Resten af Jorden blev vel dyrket; men den gik tilsidst rent i Forfald, og Nielsen overtog den da 1891 som en første Klasses Ukrudtsmark. Tidselen stod saa kraftig, at den maatte hugges med Le og køres bort. Nielsen var glad ved denne urene Mark, fordi han fik Lejlighed til at vise, hvorledes Ukrudt bekæmpes. Det varede kun kort Tid, saa var Marken ren. Her anlagde han *E-Marken*. En Ottemarksdrift paa ialt 16 Td. Land: Sædskiftet var som i A-Marken, men paa tværs af de 7 paralleltløbende E-Marker var der afsat et Stykke til Forsøg med Stald- og Kunstgødning. Vedvarende Græs, Have, Veje udgjorde Resten af hele Ejendommens Areal, der var 53 Td. Land.

Samme Aar, som Nielsen flyttede fra Ørslev til Tystofte 1886, oprettedes Forsøgsstationen i Askov. Initiativet skyldes Højskoleforstander Schrøder. Han havde ofte lagt Mærke til, at nuværende Statskonsulent Fr. Hansen, som var Lærer ved Skolen, gjorde Forsøg paa egen Haand paa sin Gaard i Askov. Han henledte N. J. Fjords og la Cours Opmærksomhed paa ham, og P. Nielsen rejste da derover. Han ønskede imidlertid ogsaa udført Forsøg paa Sandjord, og Schrøder overlod ham da 1 Td. Land til det Brug. Den saakaldte „Lille Sandmark“ blev benyttet i mange Aar; men den kunde ikke udvides. Da Jorden næppe var ensartet nok, flyttedes den til H. Nutzhorns Ejendom i Askov. Da Nielsen døde, arbejdede Forsøgsstationen med 27 Td. Land, hvoraf 10 Td. Land var let lermuldet Lerjord, 9 Td. Land Sandjord og 8 Td. Land Højmosé.

1890 oprettede „Foreningen til Kulturplanternes Forbedring“ en Forsøgsstation i Lyngby, 1893 opløste Foreningen sig, og Stationen blev derefter lagt ind under Niensens Ledelse. Her gjordes 1897 Forsøg paa 14 Td. Land, med Statskonsulent K. Hansen som Bestyrer.

1894 oprettedes Forsøgsstationen i Vester-Hassing i Vendssyl paa en Godsejer Ahlmann tilhørende Gaard. Landbrugskandidat A. J. Hansen blev Forsøgsleder, og her arbejdedes 1897 paa 19 Td. Land Sandjord, 4 Td. Land Lerjord og 10 Td. Land Lavmosé, ialt 33 Td. Land.

De saakaldte „ambulante“ Forsøg med Rodfrugter under Ledelse af Redaktør Helweg, kom ogsaa ind under Nielsen,

efter at „Foreningen til Kulturplanternes Forbedring“ var opløst.

Nielsen stod da tilsidst som Chef for fire Forsøgsstationer med et fast Forsøgsareal paa 114 Td. Land og et stort Antal for „ambulante Forsøg“. En storartet Virksomhed, der spændte over hele Danmark. 1877 fik han 600 Kr. i Understøttelse; da han døde 1897 var Statsbevillingen til Planteavlfsforsøgene naaet op til ialt 43,000 Kr., fordelt med 11,000 Kr. til Tystofte, 9000 Kr. til Askov, 8,100 Kr. til Vester-Hassing, 7,700 Kr. til Lyngby, 1500 Kr. til de ambulante Rodfrugtforsøg og 5,700 Kr. til Rejser, Analyse, Udgivelse af Beretninger o. s. v.

At være Assistent hos Nielsen hørte ikke til de lette Stillingen. Man kunde sige om ham, at i teoretisk Henseende var han fordringsfuld med Hensyn til Kundskaber og Dannelsen, praktisk saa han ingen over Hovedet. Han overvældede sine Assisterter ved sin Hurtighed, sit sikre Haandelag og sin Udholdenhed. Han vilde hellere gøre Arbejdet selv end staa og se paa en noget ubehjælpssom Begynder. At der skulde Læretid til, forstod han godt; men at den behøvede at være lang, vilde han ikke anerkende. — „Arbejdet gaar sikkert og langsomt, særlig langsomt“. Naar han kom med den Bemærkning, kunde man være vis paa, at den blev efterfulgt af en lang moralsk Præken om Menneskenes Mangel paa: Dygtighed, Omtanke, Hurtighed, Nøjagtighed, aandelig Bevægelighed o. s. v. — Ordene blev mange. Eksemplerne, som han førte frem, var mange, og det tog til, indtil en af Folkene var saa fornuftig at række ham en mere sjælden Plante, saa gled der et Smil over hans Aasyn, det paabegyndte moralske Foredrag blev pludselig botanisk, og det hele endte i Solskin og uden Fortrydelse paa nogen af Siderne.

Paa Forhaand nærede han ikke store Tanker om Folks Dygtighed og Alvor, og vilde man som Assistent søge at vinde hans Tillid, maatte man vise et Eksempel i Arbejdets Udførelse, som kunde dupere ham. En af hans første Medhjælpere blev Dagen efter sin Ankomst stillet midt i et større Lucerneforsøg med en svær Jærnrive i Haanden. I samme Øjeblik blev Nielsen kaldt ind til en af Egnens større Godsejere, som var kommen kørende for at tale med ham. Medhjælperen fik ingen Forklaring; men da han kendte lidt til

Lucernen i Forvejen, raspede han bare væk for at faa Græsset løsnet imellem Lucerneplanterne. To Timer efter kom Nielsen i Galop ind i Marken. Han tænkte selvfølgelig: „Enten har Medhjælperen intet bestilt, eller ogsaa er det hele ødelagt“. Han stod da et Øjeblik og saa paa det. „Bliv bare ved!“ sagde han, drejede om og gik ind og kom ikke mere ud i Marken den Dag. Den Assistent havde hans Tillid fra den Dag af. En Assistent fra 1885 fik kort efter sin Ankomst den Opgave at pløje til Runkelroer saaledes, at der fra Midten af den ene Kam til den anden var nøjagtig 1 Alen, og saa lige, at man kunde trække en Snor fra den ene Ende til den anden og træffe Midten af Kammen i hele dens Længde. Assistenten bed lidt paa det, tog fat, og da Arbejdet var færdigt, og Nielsen fik det at se, blev han helt tavs. Den Assistent blev hans mest betroede Mand i adskillige Aar.

Da Forsøgsmarken i Askov skulde tilsaas første Gang, vilde han gøre det selv; men da han ogsaa vilde saa hjemme, kom han i stor Forlegenhed. Heldigvis var en af Niensens gamle Assisterter, Frimenighedspræst N. Dael fra Høve, i Askov, og langt om længe gik Nielsen ind paa, at Dael og Fr. Hansen saaede i Fællesskab. Da Nielsen senere kom derover og saa, hvor godt det var gjort, fik han megen Tiltro til den nye Forsøgsleder i Askov.

Naar han skulde have en Assistent, gik han forsigtigt til Værks. Han fremstillede ikke Forholdene bedre, end de var. Hans Samvittighedsfuldhed fremgaar af et Uddrag af et Brev fra 1883 til Højskoleforstander L. Schrøder, Askov, angaaende en Elev, som tænkte paa at tage over til ham i Ørslev: „Undskyld, at jeg besværer Dem med nedenstaaende Linjer. Jeg ved, at De i Reglen er overlæst med Arbejde og vilde derfor nødigt lægge Sten til tung Byrde; men i foreliggende Tilfælde vil De bedre end nogen anden kunne hjælpe mig. Sagen er, at en af Deres Elever er bleven mig anbefalet til i den kommende Sommer at tage til mig som Assistent i Forsøgsmarken; men før jeg tager endelig Bestemmelse, vilde jeg gerne høre Deres Mening om ham, da jeg meget nødigt vilde udsætte mig for, at vort Samarbejde ikke skulde blive til gensidig Tilfredshed. Som Leder af omfattende Forsøg er jeg selvfølgelig nødsaget til at stille store Fordringer med Hensyn til Arbejdets Udførelse, og naar han ikke saa nogen-

lunde kan tilfredsstillere disse Fordringer, vil der let opstaa gensidig Utilfredshed, selv om vi ellers paa andre Omraader kunne arbejde fortrinligt sammen. Manden maa helst være mere end almindelig godt begavet, han maa være fortrolig med de Arbejder, der forefalder paa en Bondegaard, være praktisk anlagt og fremfor alt have en i høj Grad udpræget Ordenssans, da ethvert Arbejde skal udføres med den størst mulige Nøjagtighed og Omhyggelighed. Hvis han er fortrolig med Havearbejde, vil jeg sætte stor Pris derpaa. Han maa desuden, da han skal betragtes som Medlem af Familien, være i Besiddelse af almindelig Dannelse, derhos fordringsløs og villig til at deltage i ethvert forefaldende Arbejde . . . Lønnens Størrelse bliver for mig af mindre Betydning, naar først Vedkommende er i Stand til at udfylde sin Plads . . . Da en upaalidelig Mand vil kunne gøre mig langt mere Skade end Gavn, har jeg været lidt ængstelig ved at søge Medhjælper, . . . og denne Henvendelse er det første Skridt i den Retning. Jeg har samtidig skrevet til Eleven, men tager ingen Bestemmelse, før jeg har modtaget nogle Ord fra Dem.“

Han stillede sine Betingelser, og Assistenterne vidste, hvad de gik ind til, saa skulde de befinde sig godt hos ham, maatte de for det første have Forstand paa at omgaas en fremragende praktisk Dygtighed, og dernæst maatte de søge efter i hvert Fald i nogen Maade at naa op ved Siden af ham i Arbejdet, ikke stadig staa under ham. Gik Arbejdet godt, paaskønnede han det rundhaandet. Mange af hans Assisterter fik mere i Løn, end de skulde have, enkelte endog indtil 100 Kr. mere for et halvt Aar, end Aftalen lød paa. De allerfleste af hans Assisterter nærer stor Agtelse og Hengivenhed for ham. Jeg har under Udarbejdelsen af dette Skrift faaet et stærkt Indtryk deraf. —

Hans Forsøgsvirksomhed undgik selvfølgelig ikke Kritik; men den fremkom paa et Tidspunkt, hvor han ikke saa sig i Stand til at tage Kampen op eller forandre noget i sine Forhold.

Da han i Landhusholdningsselskabet, rimeligvis lige efter Jul 1897, forelagde sine Gødningsforsøg, som gik ud paa at vise: 1) Hvormeget er Ståldgødning værd, og 2) Hvorledes forholder Stald- og Kunstgødning sig til hinanden gennem Aarene? talte flere af Landbrugets Spidser imod ham, især

Kaptajn la Cour. Nielsen følte sig saa dybt krænkert, at han sad hjemme flere Dage for laasede Døre, ingen turde tale til ham.

Han søgte Trøst hos sin gamle Ven Professor Emil Chr. Hansen, og overfor ham vedgik han aabent, at han havde mange Fejl og Skrøbeligheder; men han viste ogsaa med berettiget Selvfølelse tilbage paa sit lange Liv som Forsøgsmand.

Han var gammel og træt, og Smerte og Sorg kunde nu ikke mere omsættes til Energi. Han fremkom ikke med noget Selvforsvar.

KONSULENT, SKRIBENT OG TALER

Hans Raadgivervirksomhed gaar tilbage til Begyndelsen af Tredserne; men det var dog først med Forsøgene 1877, at han kom i ledende Stilling til de danske Landmænd. 1882 fik han Udnævnelsen som Konsulent i Planteavl. Denne Side af hans Virksomhed (at modtage de mange Fremmede og besvare Forespørgsler) tog meget af hans Tid og var ham somme Tider en sand Plage. Man gør sig næppe nogen Forestilling om, hvor dette Arbejde til Tider overvældede ham. Han skriver 1893 til sin Broder i Ørby: „Jeg bliver ældre og kan nok mærke det; men nogen Lettelse bydes der mig ikke, særlig er Konsulentvirksomheden mig næsten uoverkommelig. Det er mig imidlertid en Glæde at lægge alle de Kræfter, jeg har, ind i Arbejdet, dog saaledes, at Forsøgsvirksomheden, som kommer alle til Gode, gaar forud, og hvad jeg kan magte mere, ofres Konsulentvirksomheden.“

Hvor meget han nu end klagede over de mange Forespørgsler, saa taler hans Breve imod ham. Konsulentsvarene er nemlig altid meget lange, sædvanlig et helt Ark i stort Kvartformat. Enkelte Landmænd har gennem Aarene modtaget over 80 saadanne tætskrevne Ark.

Som Prøve paa den Nøjagtighed og Omhyggelighed, hvormed han besvarede Forespørgsler, skal her medtages et af de korteste og mest sammentrængte Svar, jeg har kunnet finde i de Breve, der har staaet til min Raadighed. Svaret er fra April 1887, stilet til en sønderjydske Husmand:

„Af Foder-Lucerne sendes herved kun 2 Pd., det maa være mere end nok til 760 □ Alen, der jo kun udgør lidt over $\frac{1}{20}$ Td. Land, altsaa ikke en Gang $\frac{1}{2}$ Skp. Land. Man plejer at saa 30 Pd. Frø i en Td. Land, altsaa højst 4 Pd. i en Skp. Land. Man plejer dernæst at saa 10 Skpr. Havre eller 1 Td. Byg pr. Td. Land, og da den Kornsort, hvormed Foder-Lucernen lægges ud, ikke maa saaes for tykt, maa der allerhøjest saaes $1\frac{1}{2}$ Fjerdingskar Byg eller $\frac{1}{2}$ Skp. Havre i Stykket. De kan ogsaa, om De vil, saa en Blanding af begge de nævnte Kornarter; men ingen Vikker, som let kvæler Lucernen.

Besaningen foretages aldeles paa samme Maade, som naar man saaer Græs eller Kløver til Udlæg. Først saaes Bygget eller Havren og harves ned, og naar Jorden er findelt og jævnet godt med Letharven, saaes Lucernefrøet, som nedbringes med et Træk (Tand) af Letharven, hvorefter Marken tromles, og dermed er den Besaaning fuldført. Det gælder imidlertid om at faa Frøet saadet jævnt og dækket, inden Jorden udtørres i Overfladen.

Hos os har Lucernen givet store Afgrøder paa Ørslev Skolelod, som det vil ses af vedlagte Tabel, der blev benyttet ved et Foredrag, som jeg holdt i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 9. Marts; men jeg frygter for, at Deres Jord er vel fugtig og vel kold; ti paa kold og fugtig Jord med raa Undergrund trives Lucernen ikke godt. Den fordrer ren, ret muldrig, helst noget varm Jord med forholdsvis tør og mergelholdig Undergrund. De skal derfor ikke lægge et altfor stort Stykke ud, før De ser, om den vil trives. I det første Aar giver den lidt mindre end Rødkløver, de følgende Aar mere end denne, og hvor den vil trives godt, kan den holde sig 10—20 Aar og give tre Slæt aarligt . . . Sender 4 Pd. Barres, 4 Pd. Eckerndorfer og 4 Pd. Ørslev Flaskeroe. Sidstnævnte Sort har vi selv opelsket. Den har en særdeles smuk Form, er let at optage, indeholder lidt mere Tørstof end Eckerndorfer, men giver under Tiden lidt mindre Udbytte end denne. Barres har den største Top. Vi har i Reglen 1 Alen mellem Kammene og 10 Tommer mellem Planterne i Rækken. Hvor der kammes op til Roer, og Frøet lægges med Haanden, dækkes det med ca. 1 Tomme Jord, som med Knoerne trykkes godt fast om Frøet. Der lægges 4—5 Frø (Ho-

veder) i hvert Hul. 12 Pd. Frø er nok til 1 Td. Land dansk Maal. Hvad Frø, der levnes, kan gæmmes til næste Aar.

Runkelroer, der lægges i Begyndelsen af Maj i vel gødet Jord, vil i Reglen give større Afgrøder end Turnips, Kaalrabi og Gulerødder, og de er langt lettere at passe end de sidste, ligesom Runkelroer med Hensyn til Næringsindhold godt kan maale sig med de tre andre Rodfrugter og har den Fordel, at de ikke giver Mælk og Smør Afsmag. I Deres Sted vilde jeg kun dyrke Runkelroer, ikke de andre Arter; men for at faa en god Afgrøde af Roer maa de altid holdes rene, og De maa lære at fjærne det meste Ukrudt med Hakke, ikke med Fingrene, det bliver for sent.

Jeg ser af Deres Brev, at De har havt 3 Afgrøder af et Stykke Jord aarlig. Det har jeg ogsaa tidligere stræbt efter; men sætter nu ikke mere Pris derpaa, da en eller to af Afgrøderne ofte bliver smaa eller mislykkes; bedst gaar det efter en grøn Afgrøde af Rug at saae Turnips, der godt kan udvikle sig til fuld Størrelse.

Sandvikker sætter jeg ikke højt paa Lerjorder; . . . men jeg har nu ikke Tid til at behandle flere Spørgsmaal denne Gang.“ —

I de sidste Aar, Nielsen levede, da Kræfterne kendelig tog af, blev han 1894 fritaget for Konsulentvirksomheden, som overdroges Bestyrerne af Askov og Lyngby Forsøgsstationer.

Det er som Forsøgsmand og Konsulent, at Nielsen var Sædemand for det danske Landbrug, og den Sæd, han saae, vil gro ogsaa i kommende Tider.

„Høstmand, du, som samler Guld paa Stænge.
sampler Hæs ved Hæs omkring dit Bo,
husk: hvad han har saet i sit Vænge,
folder i din egen Stald og Lo.“

Pennen faldt ham tungt i Haanden. Det var det eneste Redskab, han havde med at gøre, som han ikke elskede. Hans Evner var ikke særlig udviklede i den Retning, han sled haardt og tungt og kunde aldrig faa de skriftlige Arbejder gode nok. Han havde ingen Lyst til at skrive, især fordi han derved kom til at sidde lænket til Skrivebordet i Uger og Maaneder, og det var for ham det samme som at blive levende begravet.

I hans senere Leveaar overfaldt en stærk Kritik ham, fordi han skrev for lidt; men da var hans Kræfter opbrugte, og han var overhængt med Arbejde, og over Evne er ingen forpligtet. Trods alle Skrøbeligheder fik han dog en hel Del skrevet. Statskonsulent K. Hansen oplyser, at hans skriftlige Arbejder repræsenterer henved 2000 almindelige Oktav-Sider. Det er dog en ret anselig Forfattervirksomhed at se tilbage paa. Hans største Forfatterskab findes imidlertid i hans Konsulentbreve. I disse Hundreder og atter Hundreder af Breve nedlagde han et stort Arbejde, og der kan næppe være Tvivl om, at mange af disse burde have været offentliggjorte; men nu er det for sent: Brevene er ødelagte i Snesevis, endog flere af de vigtigste Brevvekslinger. Det maa forundre en, at oplyste Landmænd behandler skriftlige Efterladenskaber fra en af Landbrugets Spidsr, som om det var gammelt Karduspapir.

Nielsens skriftlige Arbejder er klare, omhyggelige og lette at forstaa, men noget forsigtigt affattede. Hans Stil er jævn og naturlig. Det meste af, hvad han har skrevet, er optaget i Haandbøger og Ugeblade. Det er Meddelelser og Beretninger om hans eget Arbejde i Forsøgsmarken og i den fri Natur.

I „Dansk Landbotidende“ har han dog ogsaa ladet indrykke en Del Fortællinger. 1868 skrev han saaledes: „Fra Markedsdagen“. Senere „En Dannekvinde“ o. fl. andre.

Ved Familiefester, ved sørgelige eller glædelige Tildragelser i sin Kreds mødte han enten med en Sang eller, hvad der faldt ham mere naturligt, med en Tale. Han kom aldrig tomhændet.

Som Taler var han i Besiddelse af udmærkede Evner. Hans Foredrag var først og fremmest grundige, han brugte en Mængde Stof, og dog var de altid fængslende og livfulde. Man blev ikke træt af at høre paa ham, selv om han talte meget længe. To Timer brugte han næsten altid. Han fangede meget hurtigt sine Tilhørere, og ganske umiddelbart havde han en Fornemmelse af, hvordan Sagen skulde lægges til Rette i hvert enkelt Tilfælde. „Først naar jeg staar paa Talerstolen,“ hørte man ham sige, „kender jeg Tilhørerne. Jeg har mange Gange ordnet helt om paa mit Emne, naar jeg har mærket, at Tilhørernes Forudsætninger ikke svarede til det Foredrag, jeg forud havde formuleret i Tankerne“. Han havde

Bevægelighed som Taler, og paa Steder, hvor han ikke var kendt, vilde han nødigt forud binde sig til et enkelt lille, snevert Emne. Talte han derimod i større Kredse, hvor han var kendt, som i Landhusholdningsselskabet, de større Landboforeninger o. s. v., var det næsten altid nye Foredrag, han mødte med, eller i hvert Fald fornyede Emner, og ved en saadan Lejlighed holdt han sædvanlig sit Foredrag ordret efter Opskriften.

Og de mange, som har hørt ham tale ved saadanne Lejligheder, vil mindes, med hvilken Klarhed, og hvor aandfuldt og friskt han rullede Emnet ud, vel underbygget, som det var ved Studium, Erfaring og Selvsyn. Men de samme Tilhørere vil maaske mindes med ligesaa megen Glæde Improvisatoren P. Nielsen. Naar han rejste sig uden Forberedelse, manet frem af en indre Tilskyndelse, da faldt hans Ord med en særegen Varme og Kraft. Det faldt ham stundom ind at undskylde sig med, at han ikke havde havt den nødvendige Tid til at forberede sig i. Saaledes skriver han til Forstander L. Schrøder, umiddelbart før han skulde tale paa Askov Højskole i Marts 1885: „Jeg maa forberede Dem paa, at jeg kommer aldeles uforberedt med Hovedet fuldt af Planer for fremtidige Forsøg, saa at jeg næppe vil være velskikket til at holde Foredrag“. De, der kendte ham, var imidlertid ganske rolige; ti selv om han var „uforberedt“, var han dog alligevel „velskikket“ til at holde Foredrag; ti det faldt ham saa let: Evnerne var medfødte, Tankerne groede ganske naturligt op i hans Sjæl, og Ordene faldt livlige, varme og ofte med Vid og Lune. Hans rige Tankeliv, hans Erfaring og store Kundskabsmasse stod til enhver Tid til hans Raadighed. De mange Tal, det i sig selv noget tørre landøkonomiske eller naturhistoriske Stof, forstod han at levendegøre. Han hørte ikke til de Talere, der forfladiger Emnet. Derfor kunde han holde en Forsamling i Aande, ligemeget enten det var Børn, Læg eller Lærd. Ved Folkeforsamlinger, kirkelige og politiske Møder, ved Grundlovsfester tog han gerne Ordet. Var Mødet i hans Hjemegn, valgte han sædvanlig at gaa til Festpladsen eller Forsamlingshuset. — Med Kassen paa Ryggen botaniserede han godt den halve Vej og var da livlig interesseret. Det sidste Stykke af Vejen gik han stille og imod Sædvane langsomt, og man kunde se paa hans Minespil, at han

ligesom nynnede sin Tale frem af sit rige Forraad. Af Tilhørerne forlangte han kun Opmærksomhed. Derimod stillede han større Fordringer til Formanden eller Bestyrelsen for Mødet eller Festen, f. Eks.: At alt var i Orden, hver Mand paa sin Plads, og han havde ikke det mindste imod, at Formanden førte ham ind paa Festpladsen eller i Salen med en vis Honnør. Han følte altid med sig selv, at han stod i en stor Sags Tjæneste. Før et Foredrag var han som oftest urolig og ikke saa lidt nervøs. Da han saaledes skulde tale ved den store nordiske Landbrugskongres i København den 14. Juli 1888, sad han ene paa sit Værelse paa Hotellet urolig og beklemmt. Da en af hans Assistenten gik op til ham, sagde han: „Aa, hvor jeg er elendig. Jeg kan købes for mindre end fire Skilling.“

Kort efter stod han paa Talerstolen med en Ro og en Sikkerhed, som tog Forsamlingen helt. Han talte dog bedst, naar han i Forsamlingen saa en Kreds af gamle Venner og Tilhørere; da var der paa Forhaand ligesom tilvejebragt en aandelig Forbindelse mellem Tilhører og Taler. Han var da straalende glad og følte sig i høj Grad frigjort. Anderledes derimod naar han stod overfor en Forsamling, som ikke vilde høre ham. Det hændte et Par Gange. Saaledes ved et større Møde i en Landboforening i det nordøstlige Sjælland. En Mængde Unge var mødt, særlig mange unge Piger. Nielsens Ansigt straalede, da han kom op paa Talerstolen og saa ud over den store Forsamling. Friskt og frejdigt, som altid, begyndte han sit store, vel forberedte Foredrag om de danske Græsmarker; — — men hvem kan beskrive den gradvise Afkøling og sluttelige Forbitrelse, da flere Hundrede Øjne stirrede paa ham: Er Du ikke snart færdig, vi skal danse, og flere Snese Fødder skrabede i Gulvet: Vi vil danse, vi vil danse!

Eller ved en anden Lejlighed, et jydsk Landbrugsmøde, hvor Tilhørerne sad ved smaa Skænkeborde rundt i Salen, de fleste endog med Ryggen eller Siden til ham, og lod sig opvarme med Kaffe og Øl under Foredraget.

Paa Højskolerne vilde han gerne tale, naar hans Tid tillod det. Han talte flere Gange paa Askov, Vinding, Hindholm og Vallekilde Højskoler, og han vandt her mange Venner og megen Forstaaelse. Han søgte til Højskolerne for at faa Assi-

stenter. Fra Askov fik han saaledes gennem Aarene en Del af sine bedste Folk. Han foreslog endog Forstander L. Schrøder et Samarbejde saaledes, at en af de yngre Lærere paa Askov hjalp ham om Sommeren og var paa Askov om Vinteren.

P. Nielsen virkede ikke ved noget ydre Apparat, kun ved sit Ords Varme og Grundighed. Stod han i en Forsamling, gik der ligesom en Tryghedsfølelse igennem den; ti man vidste, at nu blev det Alvor. Han rystede ikke sine Taler ud af Ærmet, heller ikke var de møjsommelig sammenflickede ved Skrivebordet; men han talte ud af et langt Livsarbejde og Erfaring.

SIDSTE AAR

De sidste Aar, Nielsen levede, tog Travlheden ham helt, han blev mere og mere urolig og pirrelig, og lignede ikke sig selv fra de yngre Dage. Kræfterne tog af, og han blev gammel. Allerede 1893 skriver han til Apotheker Baagø i Næstved: „Min Hukommelse er stærkt svækket, om af Slid eller paa Grund af Alder kan jeg ikke sige“. Men Arbejdet og Ansvarret var det samme hele Tiden, der ydedes ham ingen Lettelse. Tystofte blev, som nævnt, flere Gange betydelig udvidet, og Tid efter anden fik han Overledelsen over de tre andre Forsøgsstationer og de „ambulante Forsøg“; hertil kom endnu Konsulentvirksomheden, Foredragene, de mange Fremmede, som strømmede ind til ham o. s. v; alt dette tog hans Tid og Kræfter. I et Brev af 25. December 1892 til Norges Forsøgsleder, Bastian Larsen, skriver han: „Indenrigsministeriet og Landhusholdningsselskabet ønsker, at samtlige Kulturforsøg skal forenes under min Overledelse, hvad jeg dog er lidt ængstelig ved, da jeg den 28. Juli dette Aar fyldte 63 Aar og saaledes ikke mere kan kaldes nogen ung Mand; ... jeg ved ikke, om Kræfterne vil strække til; men jeg haaber, at Gud vil forunde mig Kræfter til det forøgede Arbejde“. Man ser heraf, at han selv var betænkelig ved det store Omfang, hans Arbejde efterhaanden kom til at indtage; og da hele vort Forsøgsvæsen i 1893 endelig var ordnet og organiseret, havde dette Arbejde sammen med hans opslidende daglige Gerning taget omtrent alle hans legemlige

og aandelige Kræfter. Der er næppe nogen, der aner eller kan sætte sig ind i, hvilket kolossalt Arbejde, der gik igennem hans Haand og Hjerne i den Tid, han var i Tystofte. Og dog var dette ikke nok. Man forlangte Forsøgsresultater, og Aar efter Aar blev dette Krav forstærket. Det suste ham om Ørene ved enhver Lejlighed. Endog Folk, som ikke havde læst $\frac{1}{10}$ af, hvad han havde skrevet, og endnu mindre forstaaet det og praktiseret det, lod sig ogsaa forlyde med, at de var utilfredse. Han skriver den 14. Marts 1893 til Apotheker Baagø: „Jeg er i den samme Stilling som Generalen, af hvem man forlangte, at han skulde lede Slaget og dog mit i Kamp-tumlen skrive en god Krigshistorie“. Hvorledes han selv saa paa sit Arbejde, faar man et Indtryk af gennem efterfølgende Uddrag af et Brev til hans Broder, Knud Nielsen i Ørby (af 18. December 1894):

„Du ved vel, at vi nu ialt har fire Forsøgsstationer her i Landet, paa hvilke der udføres Forsøg i Plantekultur, desuden ambulante Forsøg med Rodfrugter og Kartofler paa en halv Snes Gaarde i det vestlige Jylland. Hver Station har selvfølgelig sin Bestyrer; men jeg har Overlédelsen af alt. Jeg maa føre en udstrakt Korrespondance, tilbringe en ikke ringe Tid paa Rejser, udkaste Planer for alle Forsøg, bearbejde det ved disse indkomne Materiale, afgive Betænkninger, aflægge Beretninger og staa til Ansvar for det hele Hertil kommer Tystofte Station, hvor der udføres ligesaa mange Forsøg som paa alle de andre Forsøgsstationer tilsammen Jeg skriver ikke dette for at beklage mig; ti jeg elsker Arbejdet og befinder mig vel derved, . . . og jeg haaber at kunne holde ud lidt endnu, maaske til jeg naaer de 70, om Gud vil.“

Travlheden tog Overhaand, og det var ikke saa sært; ti den Mand fandtes næppe, som kunde magte endog kun nogenlunde tilfredsstillende alt det Arbejde, som her var lagt paa en og samme Mand. Og at det maatte komme til at gaa ud over hans skriftlige Arbejder, kan man sige sig selv; ti her manglede han Lysten og Drivfjederen.

Sagen var, at Nielsen kom 15 Aar for sent til Tystofte. Han var, som Forsøgsmand, vokset op i meget smaa Kaar. Fra 1883 til 1886 havde han kun 3000 Kr. om Aaret, samtidigt var den aarlige Bevilling til Docent Fjords Forsøgsvirksomhed 43,320 Kr. — Nielsen var vant til gennem

mange Aar at gøre alt Arbejde i Mark og Kontor selv, og da han senere kom ind i større Forhold og havde rigelig Medhjælp, forstod han ikke altid at raade over Tid og Arbejds-kraft.

Alt, hvad der nu foreligger efter ham, er hans eget Arbejde, og fra de senere Aar fremdrog han i sine Foredrag mange af de Resultater, som var indvundne ved Forsøgsarbejdet i Tystofte, og gik der endelig noget med ham i Graven, som man gerne vilde have vidst Besked om, deler han Skæbne med mange andre dygtige Mænd, og det synes mig lidet værdt at opholde sig herved i Sammenligning med alt det store, han gennem sit ihærdige Arbejde har givet.

1894 faldt Nielsen ned fra Høslyden i sin Lade og slog sig saa slemt, at han var bevidstløs i længere Tid. Fra den Tid var han svag. Lægen mente, at Faldet og den efterfølgende Sygdom havde skadet Hjærtet.

Det sidste Aar, han levede, 1897, var den forhen saa muntre og ivrige Mand bleven stille. Han talte ikke meget. Kræfterne listede sig langsomt bort. Vennerne fandt ham helt forandret. At tænke sig ham sidde som en stille Mand.

Den forhen saa stærke Glød ulmede ganske svagt. Han hvilede i Middagsstunden og kunde sove, hvad han før aldrig havde kunnet. Familie og gode Venner tog han sig Tid til at besøge. Hos sin Svigersøn opholdt han sig endog i hele otte Dage, noget som aldrig før var sket.

Hver Formiddag og Eftermiddag gik han en Tur igennem Forsøgsmarken, og naar han kom tilbage, sad han endnu mere stille. Et af de sidste længere Breve er til hans Ven Bastian Larsen i Norge: „Mit Helbred har ikke været godt i Vinter. Jeg søgte Læge, og han fandt min Tilstand meget mere betænkelig, end jeg havde ventet. Høj Grad af Nervøsitet, Blodmangel, og han trøstede mig med, hvis jeg fortsatte mit overanstrengende Arbejde, vilde min Levetid kun blive saare kort. Hvis jeg vilde have mindste Haab om at genvinde Helbredet, skulde jeg undlade at arbejde, tage Livet let, leve godt, megen Søvn, spise Jærn og drikke Chinadraaber til m. m. . . .

Alt dette er nu lettere sagt end gjort; men det letter mig at følge Lægens Forskrifter, da jeg ikke er i Stand til at arbejde . . .

Ved ethvert Arbejde, jeg søgte at udføre, tabte jeg Vejret, og naar jeg søgte at skrive Beretninger, fik jeg Hovedpine og kunde ikke tænke klart. Kort sagt: Jeg har nu lært, at der er en Grænse for, hvad man kan byde Aand og Legeme . . .

I Uger har jeg hvilet, spist og sovet. Midlet er godt. Jeg har det bedre. Jeg gør endog Forsøg paa, om jeg ikke kan gaa let og rask som tidligere Ja, for et Par Dage siden saaede jeg endog '86 Forsøgsstykker i 3 Timer . . . ; men Assistenterne saaer nu det hele, jeg agerer kun Tilsynshavende.“

Han haabede dog, at han skulde blive saa rask, at han kunde komme med til Udstillingen i Stockholm i Juli 1897, hvor han var opfordret til at tale om Forsøgene med Kulturplanter; men han naaede det ikke.

Om Søndagen søgte han ofte til Ørslev for at gaa i Kirke hos Pastor Schjørring. En Søndag efter endt Gudstjeneste stod han længe ene paa Kirkegaarden og saa ud foran sig. En af de Tilstedeværende gik hen til ham i den Tro, at han saa efter sit gamle Hjem, Skolen. „Nej, jeg ser ikke efter mit gamle Hjem, men efter et nyt Hjem, det sidste, hvor jeg kan hvile. Jeg er træt, mere end I tror.“

I August 1897 gjorde han en Jyllandstur sammen med sin Datter. Han taalte da ikke megen Anstrengelse; men han vilde dog nødig mindes om, at det var nødvendigt at være forsigtig. Hans sidste Rejse var til Hvedholm, og herom skriver Grev Bille Brahe Selby: „Han talte selv til mig om, at han nu var en „mærket“ Mand, og det var med Vemod, vi skiltes; ti man kunde jo forstaa, at Afslutningen var nær“. Den 22. September 1897 skriver han til Bille Brahe Selby: „Min Helbredelse er ikke gaaet fremad i Løbet af Sommeren. Jeg har kunnet lede Arbejdet, men ikke selv deltaget deri, — og jeg er ikke i Stand til at færdes paa Marken med samme Hurtighed som tidligere.“

I Løbet af Sommeren 1897 blev Nielsen tilskyndet til at trække sig tilbage fra Tystofte. Man ønskede, at han skulde flytte til København og bruge Tiden til at affatte Beretninger over de senere Forsøg paa Tystofte. Han vidste godt, at det gik ned ad Bakke med hans Helbred; men skrive sin Afskedsansøgning kunde han ikke faa sig selv til, han trak det stadig ud. Alene Tanken om, at han skulde forlade Tystofte, var ham en dyb Smerte.

Den 28. September var han paa Holsteinborg med de Unge paa Forsøgsgaarden. Han mærkede ikke noget sygeligt. Dagen efter, den 29., var han om Aftenen gaaet en Tur i Forsøgsmarken, og han naaede lige hjem og i Seng, da et apoplektisk Anfald lammede hele den ene Side og berøvede ham Bevidstheden. Han fik ikke sagt et eneste Ord til sin Hustru, som stod ved hans Sygeleje, hjælpende og støttende, saaledes som hun havde staaet ved hans Side i mange Aar.

Dagen efter, Torsdag den 30. September 1897, Kl. 9^{1/2} om Aftenen, døde Nielsen.

Budskabet om hans Dødsfald gjorde et dybt Indtryk. Aviserne udkom Dagene efter med lange Levnedstegninger.

Nielsen havde selv bestemt, at han vilde begraves paa Ørslev Kirkegaard, og hans Baare førtes da fra Tystofte til Ørslev Kirke. „Hvad P. Nielsen havde været for Ørslev Sogn,“ skriver Gaardejer Fr. Olsen, Ørslev, „viste sig saa synligt ved hans Død og Begravelse. Den smukke, stille Oktober-Aften, da P. Nielsens Lig blev ført fra hans Hjem i Tystofte til Ørslev Kirke, hvor han selv havde bestemt sit Hvilested, var Sognets Beboere omtrent fuldtalligt gaaet Ligfølget i Møde og fulgte med til Kirken, hvor gamle Pastor Schørring tog imod sin kære Ven, og det skal ikke her forsøges at skildre den Stemning, der kom frem, da Schørring dybt grebet og omgivet af en forstaaende Tilhørerkreds skildrede Tabet af den bortgangne Ven; men det hører til de store Øjeblikke, der sent glemmes af de Deltagende.“

Da han blev jordet, sluttede en stor Kreds af Egnens Folk, mange af hans gamle Assistenters og nogle faa Udsendinge fra de større Landbrugsinstitutioner en Kreds om hans Kiste. Et Hav af Blomster og Lys straaede en i Møde i den store Kirke. Lange Guirlander var bundet op i Skibet. Paa hver Side af Koret stod et stort Grantræ med Lys i Grenene. Paa Alteret stod store Solsikker og Majsstængler omgivet af talrige Lys. Kisten var dækket af pragtfulde Palmedekorationer, henved 30, fra Nordslesvig, Norge og Danmark, og langt ned ad Gulvet laa Krans ved Krans. Paa Kisten saaes en stor oval Sølvplade, sendt af 21 Assistenters og Forsøgsledere, hvorpaa var indgraveret en Ring af Kløverblade og Kløverblomster.

Den 29. September 1900 samledes en stor Kreds i Ørslev

for at afsløre en Sten paa hans Grav. Gaardejer Rasmus Dinesen i Høve, Zacharias Nielsen og en af Nielsens gamle Elever skrev smukke Sange, og Gaardejerne Chr. Larsen, Sipperrup, Rasmus Dinesen, Høve, og Kammerherre Knud Sehested talte. Stenen var en 5 Alen høj Granitsten, prydet med et smukt Brystbillede, modelleret af Billedhugger Rasmus Andersen.

HAM SELV

P. Nielsen var en „selfmade man“, en Arbejdets Helt. —

I Vuggegade havde han faaet et sundt, smidigt og udholdende Legeme, et opmærksomt Øje og en Haand, der ved alle Slags Arbejder i Mark og Have kunde maale sig med den bedste. Redskaberne faldt ham naturligt i Haanden. Han tumlede med lige Færdighed Skovl og Spade, Le og Rive, Plejl og Haandsold, og Arbejdet skred rask frem. Han var Liv og Lyst i Marken, og naar Opgaven var stor, glemte han alt omkring sig baade Mad, Ur og Sol, og det hændte endog, at han tog en lille Tørn om Søndagen, naar der laa et eller andet, som ikke godt kunde ligge Dagen over. Han vilde helst saa alle Forsøgsstykkerne selv, indtil 200 om Dagen, og han høstede ligeledes alt selv. Han satte en Ære i det. I Marken var han utrættelig, og mange betegnende Træk kunde meddeles fra Arbejdet.

„Det gror efter ham,“ sagde Folk, og Mundhældet: „Hvor den Mand vandrer, gror intet Græs for andre,“ passer ikke paa ham. Her var Forholdet omvendt. Hvor Nielsen gik stille og saae sit Frø, brusede Jorden op med et Hav af Blomster; hvor han vandrede, blev Jorden grøn, milevidt grøn og skøn.

Det var i Ørslev i August 1881. Der stod mange Sorter Rug paa Marken. Vejret tegnede uroligt, Nielsen blev ivrig. Den tohjulede Kærre kom ud, og Nielsen og hans Medhjælper trak selv Kornet hjem. Hest holdtes ikke. Der maatte køres mange Gange. Endnu ved 9-Tiden om Aftenen var vi ikke færdig; men da der kørtes sidste Gang, standsede Nielsen og rettede sig op. Vejret var uforligneligt smukt. En stille dansk Høstnat. Nielsen lod sig gribe og i et flygtigt Minut drak hans Sjæl et Billede af den Natur, han elskede.

Høstnattens Alvor og Poesi trængte sig ind i hans Hjærte. Men saa gav det et Ryk i ham, og den allerede den Gang noget aldrende Mand med det hvide Haar trak i Vognen op ad Skolen til.

Nielsen var trods al sin Kraft og Styrke en from og barnlig Natur. Han kunde græde med de sørgende og le med de muntre. Det skyldtes en Arv fra hans Moder, og det var ogsaa hende, der tidlig hjalp ham til at finde et sikkert Fodfæste i Kristendommen. Han blev derved forskaanet for Tvivl og Anfægtelser, som han sikkert aldrig har været plaget af. Han var, endog som ung, en sikker Overbevisningens Mand, især i Grundspørgsmaal var hans Standpunkter klare og bestemte.

Nielsen var en Mand, som levede i Bøn. Det kendtes saa ofte.

Gik man en tidlig Middagsstund fra Ørslev Skole med Botaniskerkassen og Stok og slog et Slag ind over Landet paa en Mils Vej, satte han stundom Pris paa at ende Turen paa Glænø ved den høje Kyst med de mange Kampestenene. Særlig mindes jeg en Aften, da Havet var stille, de lollandske Øer tegnede sig dybest nede som en Strime i Søen, Fiskehejren fløj tungt hjemad, Solen gik ned, og Hav og Luft flimrede i Farver; da lod han sig gribe, og man kunde se, at han sagde noget ligesom stille hen for sig selv. Det var Bønnen, der gik over hans Læber. Saaledes kom det ofte, ogsaa under hans Arbejde, at han et lille Øjeblik blev stille og alvorlig. Mange lagde ikke Mærke til det; men de, der kendte ham nøje, vidste, hvad der foregik i hans Indre.

I alt, hvad han tog sig for, var han Realist. Han blev ved Jorden. At alt det meget han tog fat i, lykkedes saa godt, skyldtes hans solide, praktiske Forstand, en Evne, som var nedarvet i hans slesvigske Temperament. Han var „fast i Roden, bøjelig i Stammen, stolt i Kronen“.

Nielsen var en barnlig Natur og derfor følsom og let at saare, og han følte sig ofte skuffet i sine Forventninger. Til Tider var hans Optræden noget naiv, og en Hindring havde han i sin store Beskedenhed, der jo maa opfattes som en Plage i et Land som Danmark, hvor Beskedenheden daglig lovprises, men aldrig skattes, undtagen i Ligtaler. Naar Ilterheden tog ham, sørgede han i Stilhed.

Overfor fattige Mennesker var han mærkelig rundhaandet.

Han havde en næsten nervøs Angst for, at han ikke betalte Arbejdet godt nok. Dobbelt Dagløn gav han ret almindeligt. Han kunde faa saa mange Folk, han vilde have, skønt Pladserne baade i Ørslev og Tystofte var strenge.

Huset og Hjemmet, især i Ørslev, hvor han levede sin meste Tid, var noget for sig selv, og det tog lang Tid, inden man fik alt at se i Hus, Have og Mark. Hans egen Stue tiltrak især Opmærksomheden. Her fandtes et fyldigt Bibliothek, den ældre videnskabelige Litteratur var godt repræsenteret, og videnskabelige Apparater saas rundt omkring paa Borde, i Vinduer og Skabe. Opad Væggen var hæftet ligesom i Espalier en Mængde Kornsorter med store tunge Aks. Flere alenlange, tørrede Palmeblade strakte sig hen under Loftet. Et meget stort Skab indeholdt hans Plantesamling, et andet det kostbare Billedværk: Flora danica. Et dunkelt Hjørne var overfyldt med baandformede Stængler, indtørrede Roer, Blade med Rustsvampe. Borde, Stole og ikke mindst Gulvet var ofte overløst med hvidt Papir, hvorpaa laa helt og halvrenset Frø, forskellige Kartoffelsorter, smaa Totter Hø o. s. v.

I alle Tidens Spørgsmaal, religiøse, politiske, sociale, tog han Del. Han var altid aktiv nærværende. I Politik var han en ivrig Tilhænger af Bondevennerne i mange Aar; men under de senere politiske Partigrupperinger stemte han med Højre paa Grund af Forsvarssagen. Paa sine ældre Dage sagde han ofte i en spøgende Tone: „Som Politiker er jeg alsidig; ti jeg har været opfordret til at stille mig som Folketingsmand baade som Højre- og Venstremand; men jeg har hver Gang svaret, at jeg vilde ingen af Stemmerne have, selv om jeg kunde faa dem alle“.

Beboerne i Haderslev-Egnen og Ørslev havde Nielsens særegne Kærlighed. Han følte sig altid glad imellem dem. Det var derfor uforglemmelige Dage, da en større Kreds af Mænd fra hans Hjemegn besøgte ham i Tystofte i Juli 1891. Han kunde aldrig blive træt af at tale om den Hjærtelighed, hvormed Befolkningen kom Gæsterne i Møde overalt, hvor „Beværtningen var ligesaa kongelig, som Modtagelsen var hjærtelig og alvorlig,“ skriver han i et Brev.

Da Nielsen flyttede fra Ørslev til Tystofte, ønskede Beboerne at vise ham en Opmærksomhed. De blev enige om,

at Skoledistriktets Beboere skulde køre i stort Vogntog til Tystofte for at hente Nielsen og Familie til Ørslev, hvor en Fest skulde afholdes til hans Ære. Om denne Fest skriver Landbrugslærer Otto Christensen, Tune: „Om Eftermiddagen den 28. September 1886 kom Deltagerne i festligt Vogntog til Tystofte Forsøgsgaard for at afhente Nielsen og Hustru til Forsamlingshuset i Bøgelunde i Ørslev, hvor Festen skulde holdes. Med stor Sikkerhed og Myndighed ledede Nielsen det store Vogntog frem, saa der blev Plads til alle Køretøjerne inde i Gaarden. Med bred dansk Gæstfrihed — som en Storbondes — bænkede Nielsen Gæsterne ved et Kaffeboard og takkede dem for den smukke Hyldest. Og saa gik Vogntoget til Bøgelunde, hvor der tilbragtes en Aften saa rig, hyggelig og bevæget, saa ingen Deltager nogen Sinde vil kunne glemme den. Under de mange Taler sad en af hans Medhjælpere og vilde gerne have talt et Par jævne Ord til ham om Barndommen og Fødehjemmet i Sønderjylland, som skulde have havt Bud til noget af det ædleste i hans Liv — — men han kunde ikke faa det frem. Da rejste Nielsen sig selv ved Festens Slutning og talte om Barndomsmindeerne og Hjemmet i Vonsbæk. Den Aften var Nielsen glad og lykkelig — og aldrig saa jeg ham større som Mand og skønnere som Menneske end i den Stund, da han talte om Minderne fra sin Barndom og Hjemmet dernede.“

Han var Slesviger. Hans Ungdom faldt i en Egn, hvor Kampen bølgede. Angsten, Raabet, Allarmsignalet, det hurtige Tempo — det var gaaet ham over i Blodet. Hver Gang han var ledig, kom det til ham som en Mindelse: Pas din Post! Gør din Pligt!

Som et Bidrag til hans Karakteristisk, tillader jeg mig at meddele et Par Udtalelser om ham:

Professor *Rostrup*: „Han var en overordentlig elskværdig Kammerat, altid livlig og fornøjelig . . . utrættelig i sine Iagttagelser baade hvad Natur og Kultur angik, hjælpsom og deltagende, hvor det tiltrængtes.“

Inspektør *P. Feilberg*: „Mange hjalp han frem. I Snesetal tyede de til ham fra Danmark, Norge, Sverrig og de fleste agerdyrkende Lande i Europa. Han blev aldrig træt . . . Det var en usædvanlig Glæde at arbejde i hans Fodspor paa

Planteavlens Omraade . . . en mere human, kyndig og forstaaende Kritiker kunde man aldrig finde . . . Han var en af disse mærkelige Naturbegavelser, en født Videnskabsmand, hvis Mission det er at skabe nye Baner, vinde Tillid for en Sag og vække Interesse for den i store og brede Lag af Befolkningen.“

Professor *Emil Chr. Hansen*: „Han var en livlig Aand med store videnskabelige, administrative og praktiske Evner; — en Personlighed, hvis Evner rakte langt uden for den Stand, hvori han paa Grund af vanskelige Ungdomsforhold var kommen. Han var begavet med en høj Grad af Energi, havde en levende Lyst til at meddele sig mundtlig og træde offentlig frem i Forsamlinger.“

Ved Gravstenens Afsløring i Ørslev udtalte Kammerherre *Knud Sehested*: „Da han døde, havde han betalt sin Gæld til Danmark.“ Det er de rette Ord. Det var netop hans Lyst og hans Glæde at arbejde for Danmark. Han havde en Gang i de yngre Aar faaet en dødelig Angst for, at det danske Folk ikke kunde bevare sin Fremtid frit og uafhængigt — — og derfor arbejdede han, tog ingen Hviletimer, ingen Ferie, og foreholdt man ham det uforsvarlige i at arbejde saa strængt Aar ud og Aar ind, svarede han kort og godt: „Hellere slides op, end ruste op.““

P. Nielsens Betydning naaede udenfor Rigets Grænser. De fleste agerdyrkende Lande i Europa, ja selv i Amerika, havde Udsendinge i Tystofte. — Generalsekretær Hochegger fra Wien udtalte: „Tystofte er en fremragende Forsøgsstation og sikkert uden Sidestykke“. —

Norges Forsøgsleder i Plantekultur, Bastian Larsen, udtalte ved Gravstenens Afsløring i Ørslev: „Jeg føler mig som Arvtager efter ham i mit Land. Han havde ikke blot Kærlighed til sit Fædreland; men han følte ogsaa for andre Lande. Han har saaet i Danmarks Jord; men han har ogsaa saaet i mit Fædreland. For Øjeblikket er der maaske næppe nogen enkelt Mand, der har gjort en større Indsats i Arbejdet med at klæde vore Fjælde end han.“ —

Ved Udstillingen i Stockholm 1897 skulde han have talt; men hans Helbred tillod ham desværre ikke at rejse derop.

Plantedyrkningssektionen sendte ham fra Stockholm følgende telegrafiske Hilsen: „Til Nordens første og største Forsøgsleder.“ —

Rigsarkivar A. D. Jørgensen og Statskonsulent P. Nielsen laa samtidig Lig. De var begge Slesvigere, opdragne i smaa Forhold, to Naturbegavelser, som ved Flid og Udholdenhed naaede indflydelsesrige Stillinger. Nogle Aar efter A. D. Jørgensens Død udkom et efterladt Skrift af ham: „En Redegørelse for min Udvikling og mit Forfatterskab,“ og heri tumler han med det Spørgsmaal: Hvad er jeg, og hvad kunde jeg være bleven til?

De, der kendte Nielsen, vil vide, at ogsaa han tumlede med det samme Spørgsmaal. Han mente med Rette, at Præstevejen eller Lærergerningen vilde have ført ham hurtigt og langt frem. Han kunde være bleven en dygtig Kemiker, praktisk Landmand, Folketaler o. s. v., men hans Kærlighed var den videnskabelige Botanik, og dog opgav han den for at udføre Forsøg med Kulturplanter, fordi han følte, at det maatte blive hans Bidrag til Folkets Genoprejsning efter Ulykken 1864. Men Gang efter Gang udtalte han, at Forsøgsvæsenet ikke tilfredsstillede hele hans aandelige Trang. Ogsaa ved hans Skrivebord lød der som et Suk om et ufødt Forfatterskab i videnskabelig Retning.

Hvad var han da?

Han var Banebryder for sammenlignende Markforsøg, analytisk Undersøger af danske Græsmarker og Grundlægger af vort Forsøgsvæsen for Plantekultur.

Han var ren i sin Tankegang, stærk af Vilje, haard ved sig selv.

Hans Hjærtelag var godt. Igennem mange Aar opøvet i Selvfornægtelse, rede til at yde. Ingen skal sige om ham, at han søgte sit eget.

Da Ulykken kom over Folket, mældte han sig frivilligt til Arbejdet, energisk opmuntrende banede han Vej for Fremtiden.

Hans Grav er paa Ørslev Kirkegaard, tæt ved Koret og kun faa Skridt fra Skolen. Duften fra Præstegaardshaven naaer ind over den, rundt om er der Blomster.

EFTERSKRIFT

Denne Bog er en noget forkortet Udgave af en Bog, jeg udsendte for en halv Snes Aar siden. Udarbejdelsen har været vanskelig; thi en Mængde Kilder var tilintetgjort, før Stofindsamlingen begyndtes. De forskellige Uddrag er bragt i Overensstemmelse med den i Bogen brugte Retskrivning.

Foruden Nielsens Skrifter har jeg haft mange efterladte Breve til Gennemsyn og modtaget Bidrag fra: Fru Vilhelmine Verdich, født Nielsen, og Grosserer Carl Verdich, København. Afdøde Snedkermester Knud Nielsen, Ørby v. Haderslev. Afdøde Pastor P. Rønne, Roskilde. Pastor F. G. Fenger, Lindknud. Greve Bille Brahe Selby, Hvedholm, og Kammerherre Castenskiold, Borreby. Gaardejerne Chr. Larsen, Sipperup, Fr. Olsen, Ørslev, og Jens Larsen, Glænø. Afdøde Professorer Emil Chr. Hansen og Rostrup, København. Seminarielærer Hans Mortensen. Forsøgsleder Bastian Larsen, Aas, Norge. Fru Anna Thyssen, f. Andersen, Ribe. Højskoleforstanderne L. Schrøder, Askov, og H. Rosendal, Lyngby. Konsulent Madsen-Mygdal, Dalum, og Statskonsulenterne Fr. Hansen, Askov, og K. Hansen, Lyngby. De vigtigste skriftlige Kilder er følgende:

Kirkebøger i Arkivet i Viborg og Vonsbæk Præstegaard.

Ordenskapitlet. Amalienborg.

Flora poetica societatis botanicæ hauniensis. København 1890.

Ugeskrift f. Landmænd. 1877. II.

Tidsskrift for Landøkonomi 1874. 1881. 1899.

25 Aarsberetning for Markfrøkontoret. 1897.

Bastian Larsen: Tidsskrift f. d. norske Landbrug. 1897.

Aarsberetning om Statens Planteavlsudvalgs Virksomhed. 1898—99.

Dagbladet „Hejmdal“. Aabenraa. Oktober 1897.

Søndagsbladet 1897.

Illustreret Tidende Oktober 1897.

Storgaard Pedersen: Docent N. J. Fjord. København.
1904.

Sorø Amtstidende Nr. 273. 1897. Nr. 266. 1900.

Højskolebladet. 1897.

Landmandsposten. Kristiania. 1897.

Landhusholdningsselskabets Arkiv.

Vinding Højskole 1917.

P. Andresen.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Indledning	3
Slægt og Hjemegn	3
Barndom og Ungdom	8
I Flakkebjerg og Ørslev	17
Botanikeren	26
Forsøgsmanden	34
Konsulent, Skribent og Taler	59
Sidste Aar	65
Ham selv	70
Efterskrift	76

JAKOB KNUDSEN

Romaner og Fortællinger

Komplet i 5 Bind.

INDHOLD:

Den gamle Præst — Et Gensyn —
Sind — Gæring — Afklaring — Frem-
skridt — Lærer Urup — To Slægter —
Rodfæstet — En Ungdom — Jyder.

Pris 22 Kr. heftet i farvetrykte Omslag efter Tegning af
Kr. Kongstad; 35 Kr. indb. i smukke og solide Lærreds-
bind; 45 Kr. indb. i Franskbind.

Efter Aftale med en Boghandler kan Værket leveres i
Bindsubskription med et Bind om Maanednen, eller ogsaa
paa en Gang mod en maanedlig Ratebetaling af
ca. 3—3½ Kr.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

FOLKETS FØRERE

EN RÆKKE FOLKELIGE
LEVNEDESSKILDRINGER

Udgivne af Folketingsmand, Højskolelærer *FRED. NØRGAARD*
og Forfatteren, Højskolelærer *ANDERS UHRSKOV*

Disse Levnedsskildringer af fremragende Mænd og Kvinder, danske og fremmede, er skrevne i en saa folkelig Form, at de er vel egnede til at blive en god, sund og kundskabs-givende Læsning baade for gamle og unge i Tusinder af Hjem.

I Løbet af 1915—16 er følgende Bøger udkommet i Samlingen „FOLKETS FØRERE“:

VILHELM BIRKEDAL. Af Højskolelærer cand. theol. *Johannes Monrad.*

BJØRNSTJERNE BJØRNSEN. Af Censor *P. A. Rosenberg.*

C. F. TIETGEN. Af Borgmester *Jacob Marstrand.*

C. BERG. Af Folketingsmand, Højskolelærer *Fred. Nørgaard.*

CHRISTEN KOLD. Af Højskoleforstander *H. Begtrup.*

J. C. LA COUR. Af Statskonsulent *K. Hansen.*

Pris: 1 Kr. 25 Øre for hvert Bind;

6 Kr. for alle seks Bind.

Aaret 1916—17 bragte følgende Bøger:

OM KONG FREDERIK DEN SYVENDE. Af Højskoleforstander *H. Rosendal.*

HANS PETER BØRRESEN. Ved Biskop *Chr. Ludwigs.*

P. KNUDSEN. Af Folketingsmand *A. C. Meyer.*

JEAN JACQUES ROUSSEAU. Af Seminarieforstander *J. Byskov.*

CHRISTOPHER BRUUN. Af Højskolelærer *Anders Uhrskov.*

JOHANNE LUISE HEIBERG. Af Højskoleforstd. *Helge Hostrup.*

Pris: 1 Kr. 35 Øre for hvert Bind;

6 Kr. 50 Øre for alle seks Bind.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL

FOLKETS FØRERE

EN RÆKKE LEVNEDSSKILDRINGER

Udgivne af Folketingsmand, Højskolelærer **Fred. Nørgaard**
og Forfatteren, Højskolelærer **Anders Uhrskov.**
Tredie Aargang.

Folkets Førere bringer folkelige Skildringer af fremragende Mænd og Kvinder fra Danmark og andre Lande.

Folkets Førere fremtræder i smukt Udstyr med Helsides-Billeder trykt paa særligt Papir. (Som man vil se nedenfor, vil Kunsthistorikeren Magister Sigurd Müller i Aar skrive en Bog om Joakim Skovgaard. Denne Bog vil fremtræde i et særligt Udstyr, idet den vil blive forsynet med c. 20 Helsidesbilleder, der gengiver Malerier og Tegninger af saavel Niels og Joakim Skovgaard som deres Fader P. C. Skovgaard.)

Folkets Førere har vundet overordentlig megen Anerkendelse i Pressen, ligesom disse Bøger ogsaa har fundet Tusinder af Læsere, hvad der har gjort det muligt at udsende seks Bøger aarlig i tre paa hinanden følgende Aar.

Folkets Førere har altsaa med indeværende Aargang bragt ialt **atten** Levnedsskildringer, skrevet paa en saadan Maade, at de kan læses med Interesse og Udbytte af baade gamle og unge.

Folkets Førere bringer i Aar følgende seks Bøger:

Selma Lagerlöf. Af Højskolelærer Dr. phil. Marius Kristensen.

Henry George. Af Højskoleforstander Harald Balslev.
Luther. Af Dr. theol. Alfred Th. Jørgensen.

P. Nielsen, Tystofte. Af Højskoleforstander P. Andresen.

N. F. S. Grundtvig. Af Højskoleforstander Thomas Bredsdorff.

Joakim Skovgaard. Af Magister Sigurd Müller.

Pris 1 Kr. 75 Øre pr. Bog. Ved Bestilling eller samlet Køb af alle 6 Bøger er Prisen ialt 9 Kr.

GYLDENDALSKE BOGHANDEL